

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

**JOSEF KONŠEL – ŽIVOT KNĚZE A LESNÍKA
V PROMĚNÁCH PRVNÍ POLOVINY 20. STOLETÍ**

Daniel Berger

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem následující práci vypracoval sám, pouze na základě uvedených zdrojů.

Obsah:

Úvod	4
Mládí	7
Bohosloví	9
Mladým knězem	10
Ve Vídni	11
Arcibiskup Kohn a práce v zařizovací kanceláři	13
Aféra „Rektus“ a konec arcibiskupa Kohna	15
Za kardinála arcibiskupa Bauera, lesmistrem	17
Za velké války	20
Kardinál arcibiskup Skrbenský z Hříště	21
Nová republika	23
Pozemková reforma	28
Ústředním ředitelem za arcibiskupa Stojana	31
Neshody s arcibiskupem Stojanem	33
Odkaz arcibiskupa Stojana	37
Profesorem na vysoké škole	37
Do penze	40
Závěr	43
Resumé:	46
Prameny a literatura:	47
Prameny:	47
Literatura:	47

Úvod

„Prof. Ing. Josef Konšel, Dr.h.c., byl pěstitelem, zařizovatelem, vynikajícím lesnickým pedagogem, vědcem, spisovatelem, organizátorem a přísným logikem s mimořádně hlubokým humanitním i lesnickým vzděláním. Měl vynikající pozorovatelské schopnosti, vrozenou bystrost a skvělý postřeh.“¹ Takto hodnotí osobnost pátera Konšela autor publikace připomínající tohoto kněze lesníka Ing. Truhlář.

Mezi lesníky je Konšel všeobecně znám jako zakladatel novodobého českého pěstění lesů. Ale Konšel nebyl jen profesorem pěstění lesů.

Lesníkem se stal na příkaz svého arcibiskupa, kterého pokorně uposlechl. Ale i jako lesník a profesor vysoké školy zůstával věrným katolickým knězem, věrným v modlitbě a denně slavící mši svatou.² V těžké době po první světové válce mu bylo svěřeno řízení statků olomouckého arcibiskupství. Tohoto úkolu se zhostil se sobě vlastní pečlivostí a zápalem a dokázal arcibiskupské statky po válce stabilizovat.

Nicméně kvůli své šetrné povaze se mu nedostávalo dostatečné podpory od naopak velmi štědrého a kvůli tomu se v dluzích topícího arcibiskupa Stojana. Nezískal jeho podporu ani ve věcech potrestání prohřešků podřízených, a tak nakonec kývl na nabídku stát se profesorem pěstění lesů na nově vzniklé české Vysoké škole zemědělské v Brně. Této práci zasvětil zbytek svého života až do odchodu do penze. Silně také vystupoval proti pozemkové reformě v novém státě.

¹ TRUHLÁŘ, Jiří: *Prof. Ing. Josef Konšel, Dr.h.c.: zakladatel novodobého českého pěstění lesů*. Kostelec nad černými lesy 2005, s. 1

² GRAUBNER, Jan: *Kněžské osobnosti. Medailony kněží Arcidiecéze Olomoucké ve 20. století*. Olomouc 2010, s. 66-68.

Těsně před obsazením československého pohraničí německou Třetí říší odešel do penze do Velké Bystřice. Již jako penzista prožil druhou světovou válku i nástup komunistického režimu. Ani v penzi nezahálel ale dál se zajímal o dění v oboru, přispíval do různých lesnických periodik a pod jeho vedením vznikl naučný slovník lesnický vydaný v letech 1932–1940. Jako kněz také vypomáhal ve Velkobystřické farnosti. Mimo odbornou lesnickou veřejnost není osoba Josefa Konšela příliš známá.

Ve své práci se tedy chci věnovat osobě Prof. Ing. Josefa Konšela Dr.h.c., jako katolickému knězi a správci hmotných statků arcibiskupství olomouckého a jeho arcibiskupům. Chtěl bych se zaměřit na jeho život v kontextu událostí 1. pol. 20. stol. se zaměřením především do roku 1938 kdy odchází do penze a kde také končí jeho autobiografický spis *Moje cesta*.³ Ve své práci se budu také zaměřovat na arcibiskupství olomoucké a jeho biskupy v kontextu Konšelova života, do kterého velmi zasahovali a kterým se ve svých vzpomínkách hodně věnuje. Nechci psát čistě Konšelovu biografii, ale popsat jeho život v kontextu doby.

Josef Konšel se narodil v roce 1875 a zemřel roku 1958. Mládí a svá studia prožil ještě v Rakouské monarchii, zažil vznik Československa, obě světové války i nástup komunistické moci a první desetiletí její vlády. Jako ředitel arcibiskupských lesů, později jako děkan, prorektor a rektor Vysoké školy zemědělské byl významným účastníkem veřejného života v tehdejším Československu. Ani v závěrečném období života se nestáhl do soukromí, ale projevil svůj nesouhlas s komunistickým režimem, a byl za to perzekuován. Z těchto důvodů předpokládám osoba Josefa Konšela bude vhodná pro tuto práci, která si klade za cíl přiblížit obraz první pol. 20. stol. v olomoucké arcidiecézi na konkrétním životě.

³ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, Velká Bystřice 1938, 209 s.

V první kapitole se zabývám mládím Josefa Konšela, poměry, ze kterých pocházel, jeho vzděláním v rodných Určicích a semináři v Kroměříži jeho zálibám a jeho rozhodnutí stát se knězem. Dále se práce věnuje jeho studiu bohosloví práci mladého kněze a odeslání arcibiskupem Kohnem na lesnická studia do Vídně. V další části se věnuji jednotlivým osobám arcibiskupů, které Konšel na olomouckém arcibiskupství osobně zažil a kterým se hodně věnuje ve svém autobiografickém spise *Moje cesta*, a okolnostem jejich nástupu a průběhu jejich episkopátu. Následující část pojednává o Konšelově působení na Vysoké škole zemědělské v Brně a poslední část sleduje jeho život od odchodu do penze až do jeho smrti 5. prosince 1958.

Jako základní pramen jsem využil Konšelův autobiografický rukopis *Moje cesta*, který je v současné době uložen v arcibiskupské knihovně v Olomouci.⁴ *Moje cesta* také byla vydána tiskem jako faksimile.⁵ Je velmi bohatým zdrojem informací o Konšelově životě a událostech které jej ovlivňovaly. Tento pramen bohužel končí rokem 1938. Pro pozdější období jeho života slouží jako pramen Konšelova dochovaná korespondence s jeho nástupcem na místě profesora pěstění lesů Bohuslavem Polanským. Tyto dopisy se dochovali v pozůstalosti B. Polanského a v současné době jsou uchovávány v Archivu Mendelovy univerzity v Brně, tyto dopisy také vyšly tiskem spolu s publikací: *Hovory s profesorem pěstění lesů*.⁶ Tyto dopisy bohužel nejsou zdaleka tak bohatým zdrojem osobních informací o Konšelově životě, z tohoto důvodu jsem svou práci zaměřil především na období Konšelova života do roku 1938. Dalšími prameny jsou Konšelovy články věnované pozemkové reformě.⁷

⁴ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis 209 s.

⁵ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. Brno 2003, a faksimile rukopisu 209 s.

⁶ MILÁČKOVÁ, Martina–TRUHLÁŘ, Jiří (ed.): *Josef Konšel–Bohuslav Polanský. Dopisy k Hovorům s profesorem pěstění lesů*. Určice 2015, 171 s.

⁷ KONŠEL, Josef: *Lesní pozemková reforma*. Brno 1927, 31 s.; KONŠEL, Josef: *Pamětní spis o lesní a rybníční reformě*. Praha 1927, 20 s.; KONŠEL, Josef: In: DAŘENICKÝ, J. (ed.): *Lesní pozemková reforma s hlediska právního, národohospodářského, národního, sociálního aj*. Praha 1926, s. 21–23.

Dalším významným zdrojem je práce Ing. Jiřího Truhláře CSc.: *Prof. Ing. Josef Konšel, Dr.h.c.*. Práce se věnuje především odborné lesnické stránce Konšelova života ale využívá i nikdy nepublikované ústní informace od Konšelových příbuzných.⁸ Dále jsem využil různou sekundární literaturu týkající se dané doby a problému uvedenou v seznamu pramenů a literatury.

Mládí

Josef Konšel se narodil 20. března 1875 v Určicích na Prostějovsku, měl staršího bratra a sestru. Roku 1881 nastoupil v Určicích do školy. Po čtvrtém roku obecné školy, z popudu místního faráře Trnky, odešel na studia do semináře v Kroměříži, bylo mu tehdy 10 let. Nebylo to v dané době zcela obvyklé, studovat chodili spíše synové sedláků, a i ti zřídka střední školu dokončovali.⁹ Konšel píše, že to byla jeho první cesta do světa. Předtím byl jen na pouti v Jesenici. U přijímacího řízení cítil velký ostych, přivedli ho před ředitele Blažka a před zástupce arcibiskupa, kroměřížského probošta hraběte Potulického, který rozhodoval o jeho konečném přijetí. Tyto osobnosti na něj v jeho mladém věku učinily takový dojem, že na ně nikdy nezapomněl. I přes své mládí byl přijat. Kroměříž na něj velmi zapůsobila i proto, že se dozvěděl, že v tom roce se v arcibiskupském zámku setkal rakouský císař František Josef I. a ruský car Alexandr III. Studium stálo rodiče asi 150-160 zlatých ročně. Na studiích v kroměřížském semináři vládl přísný režim. Studenti měli přesně na vše přesně vymezený čas, na spánek, jídlo, studium, pobožnosti i na hry a procházky a vždycky byl přítomen dozor.¹⁰ O prázdninách pokračoval v jeho vzdělávání bohoslovec Matěj Vaněk. Konšel sám sebe považoval za výborného studenta.¹¹ Po přechodu na vyšší gymnázium se

⁸ TRUHLÁŘ, Jiří: *Prof. Ing. Josef Konšel, Dr.h.c.: zakladatel novodobého českého pěstění lesů*. Kostelec nad černými lesy 2005, 16 s.

⁹ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 18-19.

¹⁰ Tamtéž, s. 24-26.

¹¹ Tamtéž, s. 29.

začal zaměřovat na biologii a částečně matematiku.¹² Náboženství vyučoval nenáviděný ředitel Blažek, a i v jiných třídách byla kvalita jeho vyučujících podle Konšela nevalná, čehož litoval, jelikož tento předmět považoval za nejdůležitější pro dospívajícího studenta. Seminář byl veden dvojjazyčně, ale především německy. Neměl právo veřejné zkoušky a studium se tedy muselo dokončovat na veřejném gymnáziu.¹³ Studenti semináře po šesté třídě přestupovali po přestupní zkoušce do sedmé třídy gymnázia německého, bývalého piaristického. V Kroměříži vzniklo české gymnázium až roku 1885, v roce nástupu Konšela do semináře.

Vedení gymnázia nebylo zdaleka tak přísné jako seminární. Některé své nové spolužáky označuje Konšel za mravně zpustlé.¹⁴

V roce 1892 zemřel kardinál Fürstenberg, na jeho místo byl nečekaně zvolen Theodor Kohn vnuk pokřtěného žida a bez šlechtického původu.¹⁵ Šlechta byla volbou nešlechtice pohoršena ale na Moravě byla volba oslavována jako výhra českého obyvatelstva a dokonce, dodává Konšel, vnímána i jako odvěta za Bílou Horu, protože volba připadla na výroční den bitvy 8. listopadu.¹⁶ Císař se podle Kohnova vlastního životopisu nechal při audienci slyšet, že Kohn byl i jeho kandidátem, volbu potvrdil, nicméně odmítl Kohna investovat na léno české koruny. Mnoho rozruchu vzbudil také židovský původ nového

¹² Podle svých slov ale zanedbával dějiny, Tamtéž, s. 30.

¹³ Tamtéž, s. 31.

¹⁴ Tamtéž, s. 33-34.

¹⁵ Od konce 18. stol. se ve stanovách olomoucké kapituly prosadila podmínka nobilitatis natalium (šlechtického původu) pro kandidáty na uvolněná místa kanovníků. Kanovníky se tak mohli stát jen šlechtici. Případní vzdělání a dobří kněží bez šlechtického původu se tak nemohli stát kanovníky ani arcibiskupy. Kněží nešlechtického původu se s tímto vyrovnávali jen neochotně, navíc vhodných kněží se šlechtickým původem bylo málo. Pro ně musel potom arcibiskup žádat dispenzy od různých podmínek (od doktorátu, od praxe v duchovní správě atd.) aby se mohli stát kanovníky. Naopak možnost dispenzu pro vhodné kněze nešlechtického původu nebyla možná. Zatímco Svatý stolec byl zrušení podmínky šlechtického původu nakloněn, Vídeň trvala na jejím dodržování. Až v roce 1880 se podařilo dosáhnout ústupku, císař mohl jmenovat i kanovníky nešlechtického původu. Císařem jmenován byl i kanovník Theodor Kohn. Jako arcibiskup pak usiloval o definitivní zrušení podmínky šlechtického původu, pro odpor Vídně, neúspěšně. JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845-1915). Kníže-arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup pelusijský*. Brno 2015, s. 8-13, 67-74.

¹⁶ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 36.

arcibiskupa, kvůli tomu si vídeňská nunciatura vyžádala nejen potvrzení o křtu samotného Theodora Kohna, ale zcela neobvykle i potvrzení o křtu jeho rodičů.¹⁷

Na podzim toho roku se vdala Konšelova sestra a rodinný rozpočet se zatížil o úrokování 3000 zl. věna. Píše, že sám vlastně studoval za zelí vypěstované na nově odvodněném pozemku což sice přidalo rodičům mnoho práce, ale vlastně neovlivnilo výnos z ostatních pozemků. Věno sestry už rozpočet zatížilo značně.¹⁸

Bohosloví

V roce 1893 absolvoval Konšel maturitní zkoušku jako 18 ti letý a zamířil do Olomouckého na bohosloví, které očekával finančně méně náročné než pobyt v semináři v Kroměříži.¹⁹ I přes rozhodnutí stát se knězem měl určité obavy ze zklamání sebe i jiných. Náboženská příprava byla zatěžována nedůvěrou k těm, kdo o ni měli pečovat. Do prvního ročníku nastoupilo 60 bohoslovců. Denní řád byl podobný tomu v Kroměřížském semináři.²⁰ Stěžuje si, že pro čtyři ročníky byly na fakultě jen tři posluchárny což se pravděpodobně ve městě nevyskytovalo ani ve škole obecné či měšťanské. A stejně tak lavice byly nenatřené a neupravené. Profesoři své přednášky četli a nesnažili se posluchače zapálit, někteří se dokonce uchýlovali k laciným vtípům. Přednášeli z příruček a knih desetiletí starých a nezajímali se o novější poznatky. S výjimkou prof. Wisnara,²¹ který byl současně představeným bohosloveckého semináře a který měl zájem i o nové poznatky. Tento neutěšený stav přičítá Konšel i tomu, že bohoslovecká fakulta byla pozůstatkem univerzity zrušené roku 1855 a nebylo zde tedy vědecké soutěžení mezi obory.²²

¹⁷ JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845-1915)*. s. 93–102.

¹⁸ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 37.

¹⁹ Tamtéž, s. 37.

²⁰ Tamtéž, s. 41.

²¹ Prof. Wisnar se v roce 1904 stal pomocným biskupem olomouckým. JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště pohledem Svatého stolce*. Uherské Hradiště 2013, s. 34.

²² KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 43.

Konšel byl vzorným studentem. V seminární knihovně vyhledával přírodopisné knihy, které také jak sám píše používal k obraně písma svatého proti různým nevěrcům. Byl členem kroužků, které vznikly při literární jednotě bohoslovců. Probíraly se různé věci z dějin věrouky z přírodních věd a nejnovější poznatky se diskutovaly na schůzích jednoty. Celou dobu byl členem výboru jednoty. Litoval, že představení si těchto studentských snah nijak nevšímalí a jednotu nepodporovali. Některé přednášky byly uspávací, a ani přednášky arcibiskupa Kohna Konšel příliš neoceníl.²³

Mladým knězem

Byl svěcen na podjáhna potom na jáhna a díky dispenzu byl 1.8.1897 vysvěcen na kněze v pouhých 22 letech. Byl ustanoven kooperátorem pro Lichnov u Benešova ve Slezsku, pod farářem Pohlnerem. Plat měl za měsíc 29 zlatých. Nepřinesl si majetek z domu, a proto si musel nechat udělat část nábytku na dluh. Za stravu platil 16 zl. měsíčně, a protože jak píše nekouřil a na pivo nechodil zbývalo mu i na noviny, knihy a dokonce i na koberec.²⁴

Sám se staral o vytápění své světničky. Píše, že byl spokojený, protože neměl větší požadavky jen občas koupil a poslal rodičům dárek. Ke svému nemilému zjištění byl hned na začátku roku 1898 přeložen do Vítkova za Odrami. Farář ve Vítkově Hermet tam sám působil teprve rok. Konšel byl druhým kaplanem, ale stěžuje si, že na faře neexistovalo žádné společenství, a kromě oběda často jídával sám. Měl větší příjmy, a práce v kostele i ve škole dost. Koupil si také harmoniku a věnoval se domácí hudbě.²⁵ Fara byla zchátralá, kostel byl po požáru z roku 1860 podle jeho slov podobný stodole. Kostelník byl nedbalec a lakomec, takže Konšel každý večer musel chodit kontrolovat věčné světlo. V obci působila kostelní jednota, která pomalu sbírala 20 000 zl. na opravu kostela. Ale teprve roku 1912 začala stavba a v roce 1914 dokončovali lavice. Ale nového kostela už se Konšel nedočkal.

²³ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 45.

²⁴ Tamtéž, s. 50.

²⁵ Tamtéž, s. 53.

Ve Vídni

O prázdninách se Konšel dostal na návštěvu do Lichnova a okolí, a pozoroval, jak se obce na Opavsku rychle poněmčují, především zásluhou učitelstva. Na konci prázdnin dostal z olomouckého arcibiskupství dopis a musel se dostavit do Olomouce kde se dozvěděl o rozhodnutí arcibiskupa Kohna odeslat jej do Vídně na lesnická studia.²⁶ Odeslat kněze studovat hospodářský obor, to bylo neobvyklé rozhodnutí, které sám arcibiskup Kohn později hodnotí jako neúspěšný pokus.²⁷

O těchto studiích nikdo nic nevěděl, pro informace byl odkázán až když už byl na cestě do Vídně na jednoho kněze, který tam kdysi studoval, který ale na jeho otázky odpovídal jen: „No, však to uvidíš.“²⁸ Vídeň neznal, o studiu nic nevěděl a o budoucím postavení mu také nikdo nic neřekl. Ve Vídni se ubytoval u Redemptoristů v Hernalsu. Ubytování tam měl sjednáno, ale jeho jméno jim nikdo nedal a ani oni sami nevěděli kde se nachází vysoká škola.

Po zapsání na vysoké škole byl jediným studujícím knězem. Posluchači byli ze všech rakouských zemí, i z Chorvatska, Ruska a Japonska. Přidružil se k české společnosti. Na 6 hodin ráno chodil do kostela, o tři čtvrtě na 7 posnídal pak se pomodlil část kněžských hodin a vydal se do školy. Přednášky byly od 8 do 12 a pak od 14 do 18 nebo 18:30. Cesta do školy mu trvala půl hodiny, takže denně strávil na cestě dvě hodiny. Zajímal se o osud svého předchůdce a bylo mu sděleno, že dostal průjem z městské vody. Sám z ní dostal průjem také, a proto ji už dále nepil.

Ve Vídni potkal dva své známé, kněze Karla Hubíka a Josefa Žúrka, byli do Vídně posláni taktéž arcibiskupem Kohnem studovat na univerzitu, aby se stali profesory

²⁶ Samostatná státní Vysoká zemědělská škola byla zřízena ve Vídni zákone ze dne 3.4.1872. HAŠA, Rudolf: *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně a „Masarykova lesa“*, Brno 2007, s. 21.

²⁷ Úspěšných publikací Josefa Konšela už se arcibiskup Kohn nedožil. JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 112,113.

²⁸ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis s. 57.

v Kroměřížském semináři. Během studia ocenil, že měl určité základy přírodních věd ze svého dřívějšího samostudia a četby. Po roce složil první zkoušky s prospěchem velmi dobrý.

O prázdninách přišla nová starost, ve Vídni měl být zaopatřený v klášteře u Redemptoristů a na výdaje dostal dalších 300 zl. Tyto peníze stačily na studium, ale o prázdninách se neměl z čeho živit. První rok se živil výplatou z Vítkovické fary za vedení matrik a vyučování na škole, ale dál s takovou podporou nemohl počítat. Ve druhém ročníku byla možnost přihlásit se k prvnímu dílu přísné, nebo-li diplomové zkoušky. Na Konšelův dotaz projevil arcibiskup zájem aby složil veškeré zkoušky ke kterým je přístup a pro 120 zl. na zaplacení taxy za zkoušku Konšela odkázal na Kroměřížský seminář. Ale tam mu ředitel Blažek, naznačil, že za arcibiskupa už zaplatil na 8000 zl. a neví, kde je dostane nazpátek. Taxu tedy zaplatil ze svého a o proplacení požádal arcibiskupa. Od sekretáře došel dopis, ať podá žádost a předloží diplom nebo vysvědčení. Konšel napsal ostrou odpověď, že ke zkoušce se přihlásil na pokyn arcibiskupa taxu zaplatil podle přiložené stvrzenky, ale vysvědčení se za první část nevydává, ale jako knězi mu snad budou věřit, že ji složil s úspěchem. Peníze došly s napomenutím k trvalé vděčnosti.²⁹ Tenkrát se Konšel hodně zamýšlel nad svým budoucím postavením.

Složil další zkoušku s prospěchem výborným a na léto tentokrát dostal možnost přebývat na faře ve Studené Loučce u Mohelnice poblíž arcibiskupských lesů Mírovského panství, což mu ulevilo od existenčních starostí. Svému spolužáku, který mu poslal dopis s dotazem má-li se také dát na studia na téže škole, nebo přijmout místo katechety doporučil přijmout místo katechety na měšťance. Ten přesto po prázdninách roku 1900 nastoupil do Vídně a byl ubytován ve stejném klášteře.

²⁹ Připisuje, že tehdy ještě nevěděl, že arcibiskup má rozpory s vládou a řeší nespokojenost v diecézi. KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 59–64.

V tomtéž roce se seznámili s poslancem a budoucím arcibiskupem Stojanem, tehdy ještě farářem v Dražovicích. Stojan se ve Vídni angažoval ve prospěch české menšiny, založil pro ni jednotu sv. Metoděje, podle Konšela proto aby Češi ve Vídni nepřecházeli k sociálním demokratům.³⁰ Stojanova duchovní i materiální pomoc přetrvala i světovou válku.³¹ Konšel pro jednotu vypracoval stanovy a stal se členem výboru jednoty. Protože ho čekalo několik zkoušek nechtěl se v jednotě více vázat.

Roku 1901 Konšel složil třetí státní zkoušku i druhou zkoušku diplomovou s výborným prospěchem. Bylo mu 26 let. Byl u konce studia i své pokladny. Půjčil si tedy od kamaráda 200 zl. Ustanovovací dekret mu přišel až v září s platem od 1. října vypláceným na konci příslušného měsíce. Roční příjem dostal 1600 korun, který jeho otec okomentoval slovy: „Za tolik škol se tuze nepředali“.³² Byl přidělen do zřizovací kanceláře arcibiskupských lesů v Kroměříži. Byt dostal prostorný ale nepraktický v Arcibiskupském zámku. Zvykal si na nové místo i práci.

V novém působišti přišel také do styku s členy tzv. inventární komise, která vyřizovala pozůstalost kardinála Fürstenberga a od nich se dozvěděl o událostech kolem arcibiskupa Kohna. Dále se věnuje postavě tohoto arcibiskupa.

Arcibiskup Kohn a práce v zařizovací kanceláři

Arcibiskup Theodor Kohn byl prvním Olomouckým arcibiskupem nešlechtického, českého a také židovského původu. Současně byl také prvním arcibiskupem, který musel rezignovat a z Olomoucké arcidiecéze odejít. Pečoval především o hospodářskou situaci arcidiecéze, hospodářství skutečně vzkvétalo a přinášelo značný výnos, ale byl arcipastýřem

³⁰ Doba vídeňského zápasu mezi křesťanskosociální stranou starosty Luegera a tehdy ještě mezinárodními sociálními demokraty. KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 66.

³¹ Srov. MAREK, Pavel: „*Bud' můj život jedna Boží chvála...*“ Antonín Cyril Stojan. In: JAN, Libor–DRAHOŠ, Zdeněk (ed.): *Osobnosti Moravských dějin*. Brno 2006, s. 395.

³² KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 68.

vnímaným spíše jako vládce, či knížecí milost než jako otec.³³ Pro správu statků se rozhodl vzdělat mladé kněze na odborníky v zemědělství, hutnictví a lesnictví. Posílal je tedy na vysokou školu do Vídně a na báňskou akademii v Příbrami. Těmito kněžími byly kromě Josefa Konšela ještě Jan Černošek, Josef Šesták. Posílal ale také kněze a bohoslovce studovat do Říma na kolej Collegium Germanicum.³⁴

Byl neúnavným vizitátorem, za deset let zvizitoval 514 farností ve 40 ti děkanátech. Při inspekčních cestách postupně prohlédl veškerý arcibiskupský majetek.³⁵ Arcibiskup Kohn byl u Vídeňské vlády osočován šlechtou, která považovala arcibiskupství Olomoucké za šlechtický úděl a pohlíželi na arcibiskupa jako na vetřelce. Sám arcibiskup se někdy chtěl chovat jako kníže, ale ne vždy se mu to dařilo. Každý jeho i zdánlivě chybný krok přetřásaly noviny a byl donášen k Vídeňskému dvoru.

V roce 1897 přijel na manévry na Holešovsku i císař. V Hulíně přednesl uvítací proslov i pan arcibiskup. Předem připravený proslov mu však ve vídeňské kabinetní kanceláři zkrátily, a tak předložili císaři. Arcibiskup ale přečetl i vystříhnutou část což nezůstalo nepovšimnuto. V následujících dnech zavítal panovník i na sv. Hostýn kam ale poslal arcibiskup na uvítanou za sebe jen generálního vikáře Weinlicha, což byla pro panovníka urážka, kterou noviny jen přiživily.³⁶ U císaře mu později přitížilo i to, že se v roce 1902 bez omluvy nezúčastnil generální audience rakouské biskupské konference u císaře.³⁷

27. září 1899 arcibiskup onemocněl. Jakmile se to dostalo na veřejnost ihned se objevily drby. Arcibiskup byl otráven, postřelen hajným, nebo ho vlastní bratr, známý pijan

³³ JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 7, 126.

³⁴ Sice finančně podporoval i kolej pro české bohoslovce Collegium Bohemicum, ale Morava měla místa vyhrazená v Germanicu. JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 113, 127.

³⁵ Tamtéž, s. 116, 125.

³⁶ Císař si prý trochu dupl a hleděl bokem. KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 73.

³⁷ JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 195.

vzal holí přes kříž. Lékaři u něj diagnostikovali zánět ledvin a pokládali jeho stav za zcela beznadějný.³⁸ Podle Konšela rozehřátý skočil do studené vody a dostal zápal ledvin.³⁹

Během několika týdnů jeho nemoci proběhli novinami všechny jeho skutečné i vymyšlené chyby. Kritiky se nezdrželo ani kněžstvo a vyšlo s dříve soukromou kritikou na veřejnost. Arcibiskup Kohn začal ztrácet popularitu a v arcidiecézi se proti němu začala formovat opozice. Češi měli pocit, že se jich arcibiskup nedostatečně zastává proti Němcům, kteří ač v menšině vyžadovali přístup jako by byli ve většině. Tyto národnostní třenice poté dávali podněty ke sporům na veřejnosti i v církvi. Kohn také příliš stavěl na obdiv svou dobročinnost a dával najevo přílišné zaujetí pro církevní majetek. Velmi často se také soudil o arcibiskupský majetek a jeho sudičství škodilo jemu samotnému i církvi.⁴⁰ Konšel dodává, že mu na popularitě nepřidalo ani to, že ač byl rodákem z Březnice, mluvil častěji německy.⁴¹ Do Říma a do Vídně odcházeli nepříznivé posudky a stížnosti.

Aféra „Rektus“ a konec arcibiskupa Kohna

Arcibiskupovi hodně přitížila aféra „Rektus“. V olomouckém časopise Pozor se začaly objevovat články podepsané Rektus, které pojednávaly o všemožných arcibiskupových chybách. Pozorovatel věděl o všem, co se kde šustlo a podle slohu a obsahu článků to musel být kněz. Časopis Pozor se svým bojem proti časopisům Moravan a Olmützer Zeitungen, ve kterých se arcibiskup obhajoval, propracoval z malého periodika k velkému množství čtenářů, a stal se nejvyhledávanějším listem.⁴²

Podle Konšela není divu, že se arcibiskup stal netrpělivým a při pátrání po skrytém dopisovateli bohužel užíval i pochybných prostředků. Nakonec byl obviněn z porušení

³⁸ Tamtéž, s. 164–166.

³⁹ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 75.

⁴⁰ Nejznámější je arcibiskupův spor s maloročníkem Dubjákem. Tak dlouho se s tímto rolníkem soudil o kus úhuru, až ho přivedl na mizinu. O sporu poté byla vydána tendenční brožura zaměřená nejen proti arcibiskupovi, ale i proti církvi obecně. JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 191, 196–200.

⁴¹ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 75.

⁴² Tamtéž, s. 78, JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 203.

listovního tajemství a z pokusu o porušení zpovědního tajemství ve věci identity penitenta. Od poštovní správy si vyžádal originální zápis telegramu, který mu přišel pod jménem Rektus, dal zkoumat opisy matrik v olomoucké konzistoři a podezřelý poslal grafologovi prof. Kirchnerovi do Vídně. Ten o jednom zápise prohlásil, že je podobný jako ten v telegramu. Zápis pocházel od faráře Ocáska z Velkých Kunčic u Frenštátu. Ten byl několik roků kaplanem u sv. Michala v Olomouci, přispíval do novin a měl styk s významnými osobnostmi. Po nařízeném vyšetřování a jeho obhajobě jej komise shledala nevinným, ale arcibiskup ne. Ocásek byl suspendován a musel okamžitě nastoupit do Kroměříže k nucenému pobytu v diecézním domě pro provinilé kněze. Rozkazu vyhověl, ale hned také podal stížnost do Říma, že byl neprávem odsouzen. Poté co se zpráva o jeho pobytu v Kroměříži dostala na veřejnost, dav kroměřížských lidí udělal demonstraci proti arcibiskupovi. Nakonec se přihlásil kněz Josef Hofer, že pod jménem Rektus psal on a ne Ocásek, současně ale také on sestavil žalobu, kterou poslal do Říma. Ocásek byl tedy arcibiskupem hned propuštěn. Před Konšelem prohlásil, že by byl ochoten stáhnout stížnost do Říma, kdyby se mu arcibiskup jen trochu omluvil.⁴³

V Římě nebrali situaci v olomoucké arcidiecézi na lehkou váhu, byla zřízena vyšetřovací komise a sám papež Lev XIII. se snažil pohnout arcibiskupa Kohna k uznání viny a nápravě několika listy, neúspěšně. Okolní biskupové byli dotazováni na působení arcibiskupa Kohna, a výsledky byly pro arcibiskupa nepříznivé.⁴⁴ Nakonec byl arcibiskup Kohn povolán do Říma aby se obhajoval. Po smrti Lva XIII. roku 1903 nastoupil Pius X., a současně nastoupil nový kancléř Merry del Val místo kardinála Rampolly, a arcibiskup tak

⁴³ JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 202–212.; KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 79–80.

⁴⁴ Jedním z dotazovaných byl i arcibiskup pražský kardinál Lev Skrbenský z Hříště. Shodou okolností právě jej Kohn dříve označil jako nepřilíš vhodného kandidáta, při jednání o obsazení uprázdněného arcibiskupského stolce v Praze po smrti kardinála Schonbörna. JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště*. s. 22–25.

přišel o dva své zastánce. Znovu byl povolán do Říma, odjel na sv. Štěpána v prosinci roku 1903 a už se nevrátil.⁴⁵

Řízení v Římě bylo pro arcibiskupa špatné a vyústilo v požadavek, aby se vzdal úřadu což udělal 13. března 1904 kdy složil dobrovolnou rezignaci do rukou Pia X.⁴⁶ Konšel vyzdvihuje, že mu přitížil i úmysl ustanovovat za správce arcibiskupských statků kněze, když přitom neobsazuje místa katechetská, bylo mu vyčítáno, že dbal více na hospodářství než na pastorači.⁴⁷

Konšel zůstal ve zřizovací kanceláři. Nějaký vtipálek označil Konšela za původce odchodu arcibiskupa Kohna kvůli jeho jménu, které psal jako „Kohnšel“. Konšelův kamarád mezitím 1903 dokončil studium na vysoké škole, ale místo nedostal a byl poslán do Dobroměřic jako kaplan, složil katechetskou zkoušku a přijal místo v Příboře.

Za kardinála arcibiskupa Bauera, lesmistrem

Odstoupení arcibiskupa Kohna bere Konšel jako prohru církevního knížete a vítězství různých nespokojenců. Novým arcibiskupem byl 13. května 1905 jmenován dosavadní biskup brněnský Bauer, kandidát Vídeňské vlády se kterým souhlasil i papež a olomoucká kapitula, a který byl také jedním z dotazovaných biskupů ve věci stížností na arcibiskupa Kohna.⁴⁸ Právo olomoucké kapituly volit arcibiskupa bylo pro tento případ suspendováno s vysvětlením, že arcibiskup Kohn dobrovolně složil svůj úřad do rukou papeže a ten má proto právo jmenovat nástupce.⁴⁹ Biskup Bauer byl všeobecně oblíben, ale měl už 63 let a do Olomouce přišel již s oslabenými silami. Dříve v roce 1901 dokonce podal ze zdravotních důvodů rezignaci, kterou ale papež nepřijal.⁵⁰ Jako pomoc si tedy přivedl

⁴⁵ JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 223,224.

⁴⁶ Srov. JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 223–274.

⁴⁷ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 82. JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 113.

⁴⁸ JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 252.; BUBEN, Milan: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha 2000, s. 18.

⁴⁹ JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 272.

⁵⁰ BUBEN, Milan: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. s. 18.

svého sekretáře Ehrmanna. Projevilo se rozštěpení diecéze, některé věci se rozhodovaly v konzistoři mnoho dalších u zmíněného sekretáře Ehrmanna a nejméně u arcibiskupa Bauera.⁵¹ Roku 1911 se arcibiskup Bauer stal kardinálem.

Novým ústředním ředitelem statků byl ustanoven J. Roska. Bylo rozhodnuto zavést do úřadu češtinu, protože dosud se úřadovalo německy a jen na česká podání obcí a soukromníků se vydávala česká vyřízení. Tento krok vyžadoval změnu knih a tiskopisů používaných pro účty a přehledy, které dostal za úkol vypracovat dvojazyčně Konšel, jako znalec kancelářské češtiny.⁵²

Při návštěvě nového arcibiskupa v Kroměříži se mu Konšel představil a dotázal se, jak si představuje jeho budoucí zaměstnání. Dostalo se mu odpovědi, že bude nejlépe když zůstane tím, kým je. Tato odpověď byla pro Konšela poněkud dvojnásobná, protože mohla znamenat, že má zůstat knězem ale i arcibiskupským úředníkem.

Aby se zajistil proti překvapením, přihlásil se k učitelské zkoušce na lesnických školách s úmyslem složit i zkoušku katechetskou pro střední školy. Učitelskou zkoušku složil v roce 1905. Od roku 1903 prováděl lesnické práce v revíru Čeladenském. Práce to byla namáhavá a pro nedostatek lesních cest často cestoval na místo práce i hodinu až dvě. Sám se proto zasadil o vybudování 22km nových lesních cest v tomto revíru.

Roku 1907 složil ministerskou zkoušku pro samostatnou lesní práci.⁵³ Podařilo se mu ji složit i přes to, že během přípravy musel dál namáhavě pracovat. Měl nyní nejvyšší lesnické vzdělání a byl nejlepším znalcem kancelářské češtiny.

Z Brna opět přijela inventurní komise, aby vypracovala majetkové vyrovnání mezi odstoupivším arcibiskupem Kohnem a novým arcibiskupem Bauerem. Konšel měl znovu

⁵¹ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 84.

⁵² Tamtéž, s. 85.

⁵³ Tamtéž, s. 88–89.

TRUHLÁŘ, Jiří: *Prof. Ing. Josef Konšel, Dr.h.c.: zakladatel novodobého českého pěstění lesů*. Kostelec nad černými lesy 2005, s. 2.

příležitost nahlédnout do výsledků předešlé komise a popřemýšlet o odchodu arcibiskupa Kohna. Následuje popis onoho vyrovnání a ekonomické situace arcibiskupství se zaměřením na lesy.⁵⁴

Roku 1908 dokončil práce na Čeladné a do roku 1910 prováděl hospodářské revize na Svitavsku, Mírovsku a Hukvaldsku. Přineslo mu to kočovný život. Poté začal trasovat tzv. Knížecí turistickou cestu revírem Trojanovským na Pustevně. Cesta byla dokončena v roce 1915. Tou dobou už znal všechny arcibiskupské úředníky, znal většinu revírů a v kanceláři měl soupis veškeré hospodářské práce v lesích. Dařilo se mu dobře zdravotně i finančně.

Roku 1910 zemřel lesmistr na Ostravici a jeho funkci přednosta zařizovací kanceláře s hodností lesmistra převzal Konšel.⁵⁵ S lesním radou Šerkem byl pověřen projít lesy na Rožnovském panství, které se právě prodávalo a odhadnout jejich cenu pro koupi. Z tohoto obchodu ale nakonec sešlo.

Koncem roku se přestěhoval do nového bytu v druhém kapitulním domě v Kroměříži. Při jeho důkladné úpravě myslel i na to, že rodiče budou alespoň občas u něj. Zmiňuje se také o lesnickém zájezdu do Maďarska, kterého se zúčastnil a který mu přinesl zajímavé nové poznatky. Práce zdědil ve funkci lesmistra hodně, nevěděl, zda má být víc v lese nebo v kanceláři. Ihned se pustil do práce, aby nenastaly komplikace v případě předčasného úmrtí arcibiskupa Bauera, kterému už bylo skoro 70 let.

Následně Konšel zmiňuje zabránění Bosny-Hercegoviny v roce 1908 i mobilizaci Rakouska v roce 1912 pro neklid na Balkáně, kteréžto události považoval za hrozivou předzvěst násilné úpravy mezinárodních vztahů. Ale nikdo neočekával hrůzy, které nakonec nastaly.

⁵⁴ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 90-96.

⁵⁵ Tamtéž, s. 99.

TRUHLÁŘ, Jiří: *Prof. Ing. Josef Konšel, Dr.h.c.: zakladatel novodobého českého pěstění lesů*. Kostelec nad černými lesy 2005, s. 2.

V roce 1913 se Konšel podíval do Říma a téhož roku mu postupně zemřeli oba rodiče. Do bytu si rozhodl zavést elektrické osvětlení, ale než bylo dodáno vypukla válka.

Za velké války

Zprávu o zavraždění následníka trůnu Ferdinanda d'Este se dozvěděl na jakési slavnosti v Kroměříži, která tím byla přerušena. Šeptalo se, že německý císař Vilém, který následníkovu rodinu nenáviděl, hledal záminku k rozdmýchání války na Balkáně⁵⁶, protože již tehdy měli Němci záslusk na přírodní poklady jižní Evropy a Malé Asie. Také Rakouský císař prý neměl následníka v oblibě, proto možná nedostatečné zabezpečení cesty.⁵⁷ Ve skutečnosti vedlo k válce mnoho příčin, mezi nimi např. zhroucení systému mocenské rovnováhy, ale neexistující Německá touha po jižní Evropě a Malé Asii mezi nimi není. Skutečné příčiny Konšel neuvádí, ale zachycuje jaké zkazky a příčiny kolovaly mezi lidem.

V červenci už byly lesní kanceláře arcibiskupství prázdné, a i hajní a revírníci byli ve zbrani. Všeobecně se věřilo, že do Vánoc bude po válce, ale to teprve začínala nabírat na obrátkách a nikdo nevěděl co bude. Brzy nastal nedostatek. Konšel si stěžuje, že z vyklizených krajů Haliče přicházel židovský neřád a nemrav.

Válka se projevila také nedostatkem personálu. Centrální ředitel Roska zažádal o penzi, vrchní účetní Gebhard odmítal práci. Konšel byl nucen převzít skoro prázdnou účtárnu s jediným úředníkem namísto šesti. I v semináři byl nedostatek profesorů, a tak i tam musel převzít 5 vyučovacích hodin týdně, z kanceláře do učebny z učebny do kanceláře. Všechnu tuto práci nebylo možno zastat ani za běžných okolností, ale Konšel pracoval ještě pro inventurní komisi.

⁵⁶ Vědomi si podpory německého císaře a náčelníka jeho generálního štábu, skutečně někteří jako např. premiér Stürgkh, ministr války Krobotin, náčelník generálního štábu Hötzenorf aj. začali hned po atentátu plánovat další vyhrocení situace. Srov. BOROVIČKA, Michael a kol.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Sv. XII. b, 1890–1918. Praha 2013, s. 559, 560.

⁵⁷ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 107. Skutečně je těžko vysvětlitelné proč po nezdařeném prvním útoku na arcivévodův automobil ruční bombou nebyl oficiální program návštěvy Sarajeva zrušen. BOROVIČKA, Michael a kol.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Sv. XII. b, s. 559.

Stravování už bylo velmi nedostatkové, nebylo maso ani mouka, jen kuřiva měl Konšel dost. Bratr, kterého pustili z Olomouce na polní práce, přivezl i přes nebezpečí Konšelovi nějaké zásoby domácí mouky, kterou ale musel dobře ukrýt.

Koncem roku 1917 už se vědělo, že porážka Rakouska se blíží. Zprávy přicházely od vojnů vracejících se na dovolenou. Vědělo se o legiích, vědělo se o bolševické revoluci v Rusku, kterou tam podle Konšela zavleklo Německo. A poté co se do války zapojily i Spojené státy, bylo jasné, že žádný odpor už Německu a Rakousku nepomůže. Císař Karel na poslední chvíli nabídl federalizaci Rakouska, ale bylo už pozdě.⁵⁸

Kardinál arcibiskup Skrbenský z Hříště

25. listopadu 1915 zemřel kardinál Bauer, i přes tuhou zimu a špatné vlakové spojení během války byla na pohřbu velmi hojná účast. 3. prosince zemřel ve Štýrsku i jeho předchůdce Kohn.⁵⁹ Kohn v poslední vůli určil 1 600 000 Kč na zřízení české univerzity na Moravě, ale ani toto jeho přání nakonec nedošlo naplnění.⁶⁰ Do volby nového arcibiskupa zasáhl velkou měrou císař. Naznačil, že pro Olomouc nebo Prahu je vybrán současný Brněnský biskup hrabě Huyn, jehož blízký příbuzný byl plukovníkem. Vláda předem upozornila olomouckou kapitolu, že odmítne akceptovat volbu kteréhokoliv z kanovníků a souhlas udělí pouze v případě, že bude postulován současný arcibiskup pražský kardinál Skrbenský nebo brněnský biskup Huyn.⁶¹ Kapitula tentokrát neodmítla císařovo přání, a protože o baronu Skrbenském bylo známo, že je na rozdíl od hraběte Huyna, který je

⁵⁸ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 122.

⁵⁹ Tamtéž, s. 109.; JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915)*. s. 297.

⁶⁰ POLC, Jaroslav: *Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce*, Praha 1995, s. 84.

⁶¹ JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště*. s. 54.

panovačný a bezohledný, mírný a poddajný rozhodla se v jeho prospěch. Postulace Skrbenského pak byla provedena jednomyslnou aklamací kapituly.⁶²

Pouze kanovník Ehrmann odmítl připojit svůj podpis a pečeť s poukazem na porušení práva svobodné volby. Ehrmanna k protestu možná nevedl jen zájem o ochranu církevních svobod, ale také zájem osobní. V případě řádné volby, pokud by potřebnou většinu nezískal Skrbenský, mohl být zvolen právě on. Byl považován za vhodného nástupce i proto že během episkopátu arcibiskupa Bauera měl na vedení diecéze velký vliv a podle některých ji dokonce za nemocného arcibiskupa řídil.⁶³ Svatý Otec vyjádřil politování nad tím, že postulace kapituly neměla záruku plné svobody a nebyly dodány všechny potřebné náležitosti. I přes to ale Svatý stolec s ohledem na aktuální okolnosti v olomoucké arcidiecézi a válečnou situaci sanoval všechny defekty a laskavě souhlasil s translací postulovaného Skrbenského z Prahy do Olomouce. Kardinál se ujal arcibiskupského stolce v Olomouci 2. července 1916.⁶⁴ Tento způsob uvedení do úřadu na přání panovníka pak byl Skrbenskému často vyčítán.

Baron Skrbenský byl již roku 1900 v 37 letech jmenován arcibiskupem v Praze a o rok později kardinálem.⁶⁵ Konšel znal barona Skrbenského od roku 1898, když byl ještě farářem v Mělči na Opavsku. Tehdy ho znal jako poněkud malicherného. Vědělo se, že na studiích nevynikal⁶⁶ a v Praze byl podle Konšela ovládán šlechtickými rodinami. Každý rok odcházel na dva měsíce na zotavenou na arcibiskupský zámek v Roželově. Rádcem se Skrbenskému stal kanovník zcela německého smýšlení a poradcem pro vedení statků bývalý ředitel z doby Kohnovy, rodilý Němec Kleiber. Kleiber se snažil prosadit němčinu ve všech

⁶² JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště*. s. 54.; KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 113.

⁶³ JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště*. s. 55,56.

⁶⁴ Tamtéž, s. 62,63.

⁶⁵ Tamtéž, s. 27,29.

⁶⁶ Na nižším benediktinském gymnáziu musel opakovat druhý ročník a po přestupu na vyšší piaristické gymnázium do Kroměříže propadl z latinského a řeckého jazyka a opět musel opakovat ročník a později i maturitu z matematiky. Tamtéž, s. 7, 9.

arcibiskupských kancelářích.⁶⁷ „To znamenalo zápas“ napsal Konšel, který se je naladěn značně protiněmecky, a je proti arcibiskupu Skrbenskému v tomto ohledu zaujatý.

V létě 1917 navštívil nový císař Olomouc a arcibiskup Skrbenský pronesl uvítací projev jen v němčině. Morava tak žasla nad nevšimavostí rodilého Moravana k českému jazyku.⁶⁸ V těchto případech se Konšel přiklání ke kritice kardinála Skrbenského jako proněmeckého, který byl dosazen rakouskou vládou, aby poněmčoval svou diecézi. Po vzniku Československa byl dokonce vládou z těchto důvodů vznesen požadavek o nahrazení Skrbenského (spolu s brněnským biskupem Kleinem) jiným vhodným biskupem. Tento postoj byl ale mylný. Skrbenský byl považován za apolitického a národnostně spravedlivého, snažil se národnostní střety mírnit a být biskupem obou národností. Znal češtinu i němčinu a na česká podání odpovídal vždy česky na německé německy. Také byl proti, když se jednalo o založení čistě německé diecéze se sídlem v Chebu.⁶⁹

Skrbenský, který byl šlechtického původu a byl dosazen na nátlak rakouské vlády, který byl národnostně spravedlivý a nestránil Čechům, byl pro velkou část protiklerikálně zaměřené veřejnosti nového Československa nepřijatelný. Prorakouské postoje církevní hierarchie nezůstaly zapomenuty.

Nová republika

21. listopadu roku 1916 zemřel ve věku 86 let císař František Josef, Konšel ho hodnotí jako vrtkavého ve svých slibech a nestálého ve svých úmyslech.⁷⁰ Od roku 1866 byl prý stále více v područí Pruska, jež ho tak zaměstnávalo, že neměl čas se vzpamatovat. Konšel byl Čech a, soudě dle jeho projevů ve spise *Moje cesta*, i vlastenec, Rakousko-uherské vyrovnání roku 1867 bylo pro něj počátkem protislovanského směru jak ve Vídni,

⁶⁷ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 115-120.

⁶⁸ Tamtéž, s. 119.

⁶⁹ JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříšně*. s. 35-43, 68, 78.

⁷⁰ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 115.

tak v Budapešti.⁷¹ Ačkoliv rakouští Němci projevovali snahu připojit se k Velkoněmecké říši, nebyli za to káráni, zatímco panslavismus byl pro Vídeň stálým strašákem a důvodem, tvrdí Konšel, k žalářování Slováků i Čechů. Zvláště roku 1915 v době války zesílila oficiální perzekuce proti české opozici. Dr. Kramář a dr. Rašín byli zatčeni a odsouzeni k smrti, ale nakonec nepopraveni, nýbrž drženi v žaláři. Propuštění byli spolu s dalšími 716 ti politickými vězni z rozhodnutí císaře Karla I. na začátku července 1917.⁷² Konšel sarkasticky poznamenává, že i přes válku a napjatou dobu se našel čas a panovník svolil, aby byl rakouský státní znak zbaven svatováclavské koruny. Zde se projevuje Konšelovo protiněmecké smýšlení, ale koncept Rakouska Uherska jako žaláře národů je už dnes překonán.

Nástupce Františka Josefa, mladého císaře Karla, hodnotí lépe. Jako lidumila, důvěřivého, společenského, ale proti státníkům a svým rádcům slabého. Nebyl zaujat proti českému národu, ale hned v prosinci se dal korunovat v Uhrách čímž si nejen podle Konšela zavřel cestu k ostatním národům monarchie, na mysli má především Čechy.⁷³ Měl podle Konšela dobré úmysly zachovat celistvost své říše. Když poznal, že se válka vyvíjí k nebezpečnému konci pokusil se vyjednat mír. Že ve svých snahách neuspěl klade Konšel za vinu jeho rádcům a Rakouským státníkům.⁷⁴

V březnu 1918 vedl Konšel rozhovor se svým známým dr. Žůrkem, který přivedl i kněze, který prý byl císařovým důvěrníkem. Císařova vážnost byla podlomena klevetami o jeho pijanství, které byly obecně rozšířeny. Často přicházely od lidí blízkých císařskému dvoru. Konšel píše, že bylo totiž známo, že mnohým příslušníkům dvora je velmi nepohodlné zasahování císařovy tchýně, vévodkyně parmské, do politiky. Proto prý sváděli

⁷¹ Tamtéž, s. 116.

⁷² KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 115, BOROVIČKA, Michael a kol.: *Velké dějiny země koruny české*. Sv. XII. b, s. 642.

⁷³ Tamtéž, s. 637.

⁷⁴ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 118.

císaře k pití, a dokonce mu prý podstrkovali urozené i neurozené nevěstky, aby ho u císařovny zošklivili. Onen kněz se v rozhovoru Konšela dotázal, co by měl podle něj císař dělat, aby mezi lidem nabyl důvěry. Konšel řekl svůj názor, že už je nejspíš pozdě, ale snad by se mu mělo poradit, aby se odhodlal k činu význačně lidovému. Ve svých pamětech pak dodává, že tím myslel vyhlášení nového státního pořádku na podkladě samostatnosti korunních zemí v říšském svazu.⁷⁵ V podstatě měl na mysli federalizaci Rakouska, kterou nakonec císař skutečně ve svém manifestu z 16. října 1918 svým národům nabídl, bylo však už pozdě. S pravděpodobností hraničící s jistotou ale na tento manifest neměl Konšelův rozhovor s Žůrkem ani ten sebemenší vliv.

Koncem října, když Konšel ve Svitavách čekal na vlak, přijel od Prahy rychlík polepený nápisy: Ať žije socialistická republika. Toto ho trpce zklamalo.⁷⁶ Zatímco v Kroměříži už všichni věšeli prapory a trikolóry, ze zámecké věže vyvěsili prapor papežský. Tato vyhýbavost byla Kroměřížským obyvatelstvem přijata velmi nelibě. Odpadlictví kvetlo na všech stranách. Biskupové mlčeli, sešli se až v červenci 1919 u redemptoristů v Července, aby tam jednali o svých nových úkolech, projednávána měla být také otázka mladšího duchovenstva, které předneslo své požadavky v Římě.⁷⁷ Při návratu z těchto jednání měl kardinál Skrbenský těžkou autonehodu, která jej poznamenala na celý zbytek života. Dne 8. ledna 1920 založili nespokojení kněží novou národní církev československou. Do této církve vstoupilo přes 0,5 mil. katolíků a do roku 1930 se počet jejích příslušníků zvýšil na zhruba 800 000.⁷⁸ V Kroměříži pro změny v církevním životě horoval kněz Matěj

⁷⁵ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 124.

⁷⁶ „Tak po tom jsme tolik toužili, abychom nakonec otročili socialismu?“ Tamtéž, s. 125.

⁷⁷ Delegáti Jednoty katolického duchovenstva předložili v roce 1919 reformní návrhy papeži Benediktu XV. JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hřiště*. s. 72. KADLEC, Jaroslav: *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha 1991, s. 240.

⁷⁸ Tamtéž, s. 242. ČERNÝ, Bohumil a kol.: *Církev v našich dějinách*. Praha 1960, s. 108.

Přes 10 % obyvatelstva oficiálně vystoupilo z katolické církve a přestoupilo k jiným církvím, především církvi československé, nebo zůstali bez vyznání. TRAPL, Miloš: *Politika českého katolicismu na Moravě 1918–1938*. Praha 1968, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, s. 15.

Pavlík, který později přešel k pravoslavnému směru nové církve, později dostal biskupské svěcení od pravoslavných srbských biskupů a přijal jméno Gorazd.

Úřednictvo vracející se z války, nadšené novými myšlenkami, žádalo výplatu za válečná léta a poukazovali na nízké platy, které se kvůli inflaci stávaly neudržitelnými. Kolkování sice poněkud zdvihlo hodnotu koruny, ale ne o moc, zhruba na šest předválečných haléřů.⁷⁹

Zákony nové vlády, kterých bylo vydáváno velké množství se Konšelovi jevily často předčasné a nepromyšlené (válečné půjčky, penzijní ústav, majetková dávka,⁸⁰ pozemková reforma záborovými a stavebními zákony).⁸¹ Vycházely na povrch i některé špinavé věci, dále bohužel neupřesňuje jaké, a nálada se mu zdála poněkud bolševická.

Arcibiskupští úředníci chtěli vytvořit klub, aby mohli zasahovat aspoň do postupu a platových otázek. Ústřední ředitel si netroufl odporovat a kardinál Skrbenský se cítil sláb a bez opory v nové vládě. Místopředsedou klubu se stal Konšel, žádal po úřednících, kteří hrozili stávkou, návrhy služebních předpisů a prozatímně upravil platy. Po dlouhém vyjednávání kardinál svolil k úpravě platů i penzí, když předtím povolil i doplatky za válečná léta. Bylo to několik stotísic.⁸²

Přidat chtěli také penzisté, kteří si stěžovali na zvyšující se drahotu. Revírníci dostávali do penze asi 2000 korun ročně, ale měli započítanu i náhradu za dřevo na topení, 24 krychlových metrů dřeva po 7 až 8 korunách. Jelikož dřevo se nyní prodávalo i za 150 korun za metr, vymohlo se zvýšení této náhrady, takže penzistům přibýlo asi 3000 korun

⁷⁹ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 125.

⁸⁰ Zatímco náhrada za zabranou půdu byla stanovena podle cen předválečných, zákon o dávce z majetku vycházel z poválečných cen, a tedy už značně vyšších. SLEZÁK, Lubomír: *Pozemková reforma v Československu 1919–1935*. In: Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti: sborník z příspěvků vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště 1994, s. 6.

⁸¹ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 128.

⁸² Tamtéž, s. 130.

ročně.⁸³ Pomalu se také uvolňovalo řízené válečné hospodářství s různými dohrami v dodávkových smlouvách.

Roku 1919 zemřel nedávno povýšený vrchní lesní rada a přednosta lesního ředitelství Šerk. Na žádost úřednictva byl jeho nástupcem jmenován Konšel. Kardinál mu lehce vytkl, že jako kněz šel s bouřlivým úřednictvem. Konšel odpověděl, že považoval za svou povinnost osobně mírnit požadavky úřednictva, aby nedošlo k nějakým výstřednostem. Považoval také za kardinálovu povinnost kvůli zvyšující se drahotě věnovat něco ze zvýšených příjmů.⁸⁴

Z války se ještě pořád vraceli jednotliví úředníci z legií a ze zajetí, ale většinou bylo známo, kteří se nevrátí, a tak Konšel mohl začít ustanovovat nové a obnovovat práce přerušené válkou. Konšel se také stal místopředsedou po válce obnovené lesnické jednoty.⁸⁵

V popisu nově vznikajícího Československa se Konšel věnuje rozvoji svého oboru, lesnictví. Lesnické střední školy začaly vyučovat v českém jazyce, v Praze při technice byl zřízen lesnický obor a 24.7.1919 byl přijat zákon o zřízení vysoké školy zemědělské v Brně, na kterou měl přejít zmíněný obor z Prahy.⁸⁶ Škola neměla vlastní budovu, podle Konšela se vláda neodhodlala zrušit v Brně německou techniku, čímž by se uvolnila dostatečně velká budova a byla prozatímně umístěna v ústavu nevidomých, kteří částečně přešli do biskupského záměčku v Chrlicích.⁸⁷

Bylo mnoho nezaměstnaných lesníků a Konšel proto vytýká vládě, že se nemůže odhodlat k vykázaní německých a maďarských státních příslušníků, kteří hlavně v pohraničí zastávali přední místa. Nejen zde se projevuje Konšelova národní zaujatost.

⁸³ Tamtéž, s.129.

⁸⁴ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s.132.

⁸⁵ Tamtéž, s. 134.

⁸⁶ HAŠA, Rudolf: *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*. s. 27. KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 134.

⁸⁷ Samostatná nová budova pro školu byla postavena až v roce 1923. HAŠA, Rudolf: *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*. s. 81–82.

Pozemková reforma

Konšel kritizuje také záborový zákon, který měl zčásti vyrovnat nepoměr v pozemkové držbě a posílit střední majitele na úkor velkostatkářů,⁸⁸ jako ukvapený a násilný. Báł se nedůvěry zahraničí k tomuto kroku a stěžování si šlechty u svých příbuzných v zahraničí.⁸⁹ Směrnice pro vyhlášenou majetkovou dávku navíc nebyly shodné s cenami určenými pro majetkový převod.⁹⁰

Mezi velkými vlastníky pozemků nastalo roztrpčení. Zábor sice nebyl úplnou konfiskací, ale nebyl ani vyvlastněním za přiměřenou cenu.⁹¹ Velkostatkáři byli již tehdy částečně zadlužení a novou majetkovou dávku považuje za počátek úpadku. Zábor ohrozil také zaměstnance těchto velkostatkářů, byli propouštěni a přicházeli o živobytí. Podle svých slov Konšel už tehdy upozornil některé záborové horlivce na nedomyšlenost důsledků, ale většina prý byla zaslepena vládními sliby, či odporem k velkostatkářům.

Stěžuje si, že nové zákony většinou postihují spořádané lidi, ale neřádu se netknou, že těžce dolehnou na české velkostatkáře, ale cizinci si nějak pomohou. Ale byli to naopak právě cizinci, Němečtí a Maďarští zemědělci v Československu, kteří si nejvíce stěžovali na neobjektivnost a nacionální zaměřenost pozemkové reformy a kteří jí také byli v poměru nejvíce zasaženi.⁹²

⁸⁸ Po válce pracovalo v československém zemědělství 40 % obyvatel z nichž 55 % vlastnilo nesoběstačná hospodářství do 2 ha půdy. Současně 2000 největších pozemkových vlastníků vlastnilo celou třetinu půdy v zemi. Jen 49 % zemědělských závodů v Československu hospodařilo na vlastní půdě. SLEZÁK, Lubomír: *Pozemková reforma v Československu 1919–1935*. s. 3.

⁸⁹ V německém tisku vydávaném na území republiky se skutečně často objevovala tvrzení o diskriminaci německých zemědělců v případě záboru i přidělu. Úplné údaje o rozsahu zabraného a přiděleného zemědělského majetku Němcům a Maďarům nejsou k dispozici. Ale většina zabrané půdy skutečně patřila Němcům a Maďarům a z přidělené půdy obdrželi méně, než si přáli a než odpovídalo jejich podílu na obyvatelstvu. Němci a Maďaři v tom viděli vědomou a bezohlednou diskriminaci, Češi a Slováci důsledek objektivní situace, že mezi velkými pozemkovými vlastníky tvořili většinu právě Němci a Maďaři. SLEZÁK, Lubomír: *Pozemková reforma v Československu 1919–1935*. s. 8.

⁹⁰ Tamtéž, s. 6.

⁹¹ Ze zákona č. 329 z 8.4.1920 měli původní majitelé obdržet cenu vyplývající z průměru cen z let 1913–1915. U celků nad 1000 ha se náhrada snižovala o cca jednu desetinu za každých 100 ha výměry nad 1000 ha. Velkostatkáři požadovali cenu, jakou měla půda po válce v době záboru, protože hodnota koruny se od let 1913–1915 několikanásobně snížila, a ceny půdy tak značně vzrostly. Jejich úsilí zůstalo nevyslyšeno. Tamtéž, s. 6.

⁹² Tamtéž, s. 8, 9.

Zákon měl dopad i na církevní majetek. Církev vlastnila v českých zemích před rokem 1918 celkem asi 265 000 ha veškeré půdy.⁹³ Církev se snažila zabránit konfiskaci a rozdělení své půdy poukazováním na to, že církevní pozemky jsou účelovým majetkem, a tedy majetkem veřejně prospěšným, a že jeho pomocí církev udržuje různé charitativní organizace a své instituce. Konfiskace majetku biskupství, od roku 1924 arcibiskupství, Vratislavského byla odložena až bude vyřešeno nové rozhraničení diecéze podle nových státních hranic, což Vatikán záměrně protahoval. Větší část majetku Řádu německých rytířů byla zachráněna výnosem Mezinárodního smírčího soudu v Haagu, který zabavení majetku zakázal, protože šlo o mezinárodní organizaci.⁹⁴

Pro obhajobu církevních zájmů v pozemkové reformě se Konšel také roku 1920 stal členem svazu Moravských velkostatkářů a zorganizoval v něm za pomoci velmistra křížovníků, Vlasáka, skupinu církevních velkostatkářů.⁹⁵

Největším církevním vlastníkem bylo se 46 515 ha, především lesů, arcibiskupství olomoucké.⁹⁶ Boj o církevní majetek se tedy soustředil především na církevní instituce v Olomouci.⁹⁷ V první etapě provádění reformy do roku 1923 bylo olomouckému arcibiskupství zabráno 5025 ha především zemědělské půdy. Avšak i díky úsilí Československé lidové strany, jejíž předseda, kněz Jan Šrámek spolupracoval se Stojanovým

⁹³ O zmírnění tohoto dopadu se zasloužili mimo jiné protesty proti vyvlastnění církevního majetku z Vatikánu, Itálie, Německa, Rakouska a Velké Británie. Státním představitelům bylo nejednou naznačeno, že musejí brát zřetel na přání a přízeň dohodových mocností, které přispěly ke vzniku republiky a poskytují jí ochranu. Stát si byl také vědom, že režijní dvory církevních velkostatků hospodařily podle nejpokrokovějších soudobých poznatků a používaly prvotřídní inventář. Lesy církevních velkostatků v českých zemích patřily mezi ty nejlepší. Bylo respektováno poslání církevních majetků např. charitativní činnost. NOVOTNÝ, Gustav: *Církevní pozemkové vlastnictví v českých zemích a jeho osud v rámci provádění meziválečné pozemkové reformy*. In: *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti: sborník z příspěvků vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště 1994*, s. 95, 96.

⁹⁴ TRAPL, Miloš: *Politický katolicismus a československá strana lidová v Československu v letech 1918–1938*. Praha 1990, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, s. 85-88.

⁹⁵ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 144.

⁹⁶ Arcibiskupství olomoucké bylo čtvrtým největším vlastníkem půdy mezi všemi velkostatkáři ČSR. NOVOTNÝ, Gustav: *Církevní pozemkové vlastnictví v českých zemích*. s. 93.; TRAPL, Miloš: *Pozemková reforma na statech olomouckého a pražského arcibiskupství v letech 1920–1935*. In: *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti: sborník z příspěvků vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště 1994*, s. 97.

⁹⁷ Arcibiskupství, kapitula a Podpůrný spolek arcidiecéze olomoucké.

nástupcem arcibiskupem Leopoldem Prečanem, byl tento zábor, kromě některých drobných ztrát, v podstatě poslední. Další, především lesní, majetek se podařilo zachránit.⁹⁸ Celkově zůstalo církvi v Československu z jejího původního pozemkového majetku celých 85 %.⁹⁹

29.září 1920 se oficiálně vzdal úřadu olomouckého arcibiskupa kardinál Skrbenský, bylo mu pouhých 56 let.¹⁰⁰ Poté co z Prahy odešel hrabě arcibiskup Huyn a po smrti hraběte Potulického neměl už v kapitule skoro žádnou oporu. Kvůli okolnostem jeho ustanovení a nevraživosti vůči církvi, která byla příliš spojována se zaniklou monarchií, byla pro kardinála situace v nově vzniklém Československu nepříznivá.¹⁰¹ Také jeho zranění které utrpěl při automobilové nehodě se příliš nelepšilo a velmi ho omezovalo ve správě diecéze.¹⁰² Měl ustanovenu penzi 1000 francouzských franků což v době ustanovení přepočítává Konšel na cca 6500 Kč, ale v době jeho odchodu jejich hodnota klesla až na cca 800 Kč, což pro kardinála znamenalo tvrdou ránu.¹⁰³ Navzdory tomuto Konšelovu tvrzení kardinálův další život a jeho posmrtné odkazy pražské a olomoucké arcidiecézi ukazují, že hmotnou nouzí netrpěl.¹⁰⁴ Brzy odešel ke svému bratru do Krásného Března v severních Čechách a později se usadil v Dlouhé loučce na zámku Německého řádu.¹⁰⁵

⁹⁸ Ale teprve roku 1928 ustoupili i sociálně demokratičtí zástupci ve Státním pozemkovém úřadu od dalších požadavků provedení pozemkové reformy na statcích olomouckého arcibiskupství. Na oplátku požadovali povolení výstavby vodovodu pro Moravskou Ostravu přes statky olomouckého arcibiskupství. TRAPL, Miloš: *Politika českého katolicismu na Moravě 1918–1938*. Praha 1968, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, s. 30–34.

⁹⁹ TRAPL, Miloš: *Politický katolicismus a československá strana lidová v Československu v letech 1918–1938*. s. 88.

¹⁰⁰ Biskupové podávají rezignaci ve věku 75 let.

¹⁰¹ Církevní hierarchie se v očích českého národa zdiskreditovala svými prohabsburskými postoji a činy. Církev byla vnímána jako opora zaniklé monarchie. Po válce se protiklerikální nálada v českých zemích silně rozšířila. Srov. TRAPL, Miloš: *Politika českého katolicismu na Moravě 1918–1938*. s. 14, 15.

¹⁰² Po nehodě měl nepohyblivou pravou nohu. JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště* s. 75–92.

¹⁰³ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 139.; JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště*. s. 84, 85, 88.

¹⁰⁴ JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště*. s. 109–113.

¹⁰⁵ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 139.; JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště*. s. 85, 88, 92.

Ústředním ředitelem za arcibiskupa Stojana

V arcidiecézi byl populární kněz Antonín Cyril Stojan, který teprve za války zaujal kanovnícké místo v Olomouci, když předtím odešel z probošství v Kroměříži. Byl na Moravě a ve Vídni znám jako poslanec říšského sněmu, organizátor velehradských a svatohostýnských poutí propagátor cyrilometodějství a unionismu, a hlavně jako velký lidumil a dobrodinec. Z arcidiecéze tedy odcházela papežskému nunciovi doporučení na dr. Stojana.¹⁰⁶

Sám kardinál Skrbenský vyslovil přání, aby jeho nástupce jmenoval papež. Volba kapitulou se zdála nemožná, kanovníci byli rozděleni, většina byla německá a šlechtického původu. Také všeobecné mínění se přiklánělo k jmenování papežem místo volby kapitulou.¹⁰⁷

Dr. Stojan byl zvolen kapitulním vikářem a správci arcibiskupství se stali prelát Mayer a světicí biskup Wisnar, s těmi Konšel konzultoval všechny záležitosti arcibiskupských statků.¹⁰⁸ Stojan byl 10. března 1921 papežem jmenován olomouckým arcibiskupem 3. dubna vysvěcen a intronizován.¹⁰⁹ Hned po vysvěcení, píše Konšel, se k arcibiskupovi shromáždila olomoucká smetánka, přinášejíc dobré rady a velké požadavky.¹¹⁰

¹⁰⁶ Ovšem když byl o návrh vhodných kněží na místo arcibiskupa dotázán odcházející arcibiskup kardinál Skrbenský, Stojana mezi kandidáty vůbec nezmínil. Navrhl světicího biskupa Wisnara, Františka Zapletala a Mořice Píchu. O vhodnosti Stojana se vyjádřil až později. Měl jedinou obavu, kvůli Stojanově přílišné dobrotě doporučil za generálního vikáře Leopolda Prečana (pozdějšího Stojanova nástupce), který by byl schopen řešit záležitosti rázně a energicky. JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště*. s. 85, 87.

¹⁰⁷ „Sami členové kapituly očekávají, že Svatý stolec přistoupí přímo k jmenování arcibiskupa, a to jak s ohledem na národnostní a rodové rozdíly mezi kanovníky, tak s ohledem na vládu. Jde i o prestiž arcibiskupa, vždyť jmenování Skrbenského na nátlak císaře a ministra Hussárka uškodila obecně jeho autoritě a Svatý Stolec musel sanovat jeho volbu.“ JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště*. s. 89, 87.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 87.

¹⁰⁹ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 144.; BUBEN, Milan: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. s. 330.

¹¹⁰ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 145.

Konšel hodnotí Stojana jako výborného lidového řečníka, ale jen průměrného kazatele. Ve svých vzpomínkách poukazuje na méně známou stránku Stojanova života. Nikdy si k arcibiskupu Stojanovi nevypracoval přátelský vztah a považoval jej za nevhodného pro arcibiskupský úřad.¹¹¹ Zatímco většinou je Stojan znám a je o něm psáno jako o tatíčkovi, neúnavném a velmi štědrém a oblíbeném knězi, který nikomu neodmítl pomoc v jakékoliv obtíži, a tento pohled je pravdivý, Konšel se ale zabývá důsledky, které z jeho bezbřehé štědrosti vyplývaly. Jako ústřední ředitel a správce hmotných arcibiskupských statků s obavami hleděl na to, jak se finanční zdroje arcibiskupství rychle vyčerpávají. Arcibiskupství po sobě Stojan zanechal ve velmi špatné ekonomické situaci s dluhem 16,5 mil Kč.¹¹²

Mezi poslanci byl Stojan také znám jako ochránce nejen poctivých žadatelů ale i kdejakých lajdáků a budižkničemů, protože kdo už si nikde netroufal požádat o protekci obrátil se ještě na něj. Byla to sice činnost nezištná, ale často na úkor spořádaných lidí a církevních příjmů. Stojan byl vždy bez peněz, protože rozdal všechno. Byl zadlužen už jako farář v Dražovicích a mluvilo se o 120 000 korunách, které pro něho sesbíralo duchovenstvo a čeští poslanci vídeňské sněmovny, aby mohl zaplatit své dluhy a mohl být navrhnut za

¹¹¹ Konšel by pravděpodobně souhlasil s tím, co o arcibiskupu Stojanovi k desátému výročí jeho smrti napsal brněnský profesor Arne Novák: „Na křeslo kdysi knížete Fürstenberka, třpytící se zlatem pod honosnými baldachýny z purpurového brokátu, zasedl neobroušený a ošumělý moravský venkovský panáček širokého lidového úsměvu a naivní dědovské dobroty. Přes svůj teologický doktorát, získaný disertací nadšeně prostoduchou, nikterak však učenou a pronikavou, byl všim spíše než vynikajícím bohoslovcem. Ačkoli dlouhá léta poslancoval, nejprve ve Vídeňském parlamentě, pak v pražském Národním shromáždění a senátě, bylo by nadsázkou nazývat ho osobností politickou: řečnil, intervenoval, pomáhal, činil, ale i prosazoval užitečné a praktické iniciativní návrhy v zákonodárných sborech a také se svými voliči udržoval stálé styky, avšak do vlastních politických dějů nezasáhl či také ani zasáhnouti nedovedl. Jeho základní myšlenky, jimž se obětoval s příkladnou neúnavností, nebyly ani valně původní, ani nevyjadřovaly nejhlubší duchovní potřeby doby: z ducha starého moravského cyrilometodějství, zabarveného nesporně romanticky i se svou složkou slovanskou, semenilo nejenom jeho chrámové poutnické a organizační úsilí velehradské a hostýnské, ale i jeho nadšení unionistické... A přece tento kněz-arcibiskup, z jehož tříletého vladaření nezůstala ani v obou residencích ani na panstvích význačnější umělecká památka, trvalá hospodářská instituce nebo cenný počin organizační, a jenž svěžené mu statky dokonce povážlivě zadlužil, převýšil čímsi své urozené a učené, vznešené a důmyslné předchůdce v Olomouci: byl skutečnou osobností náboženskou.“ In: POJSL, Miloslav: *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*. Uherské hradiště 2013, s. 125.

¹¹² TRAPL, Miloš: *Politický katolicismus a československá strana lidová v Československu v letech 1918–1938*. s. 85.

olomouckého kanovníka. Kvůli stavu poválečného hospodářství, výši tzv. válečných přírážek a nové pozemkové reformě, považoval Konšel tuto kandidaturu za velmi lehkovážnou.¹¹³ A nebyl sám, tyto obavy o církevní majetek se při zvažování Stojana jako nového arcibiskupa objevily nejednou.¹¹⁴ Do tohoto hodnocení pravděpodobně promítá i své pozdější zkušenosti a neshody, které s arcibiskupem Stojanem měl kvůli svému smyslu pro hospodárnost a arcibiskupovu sklonu pro dobročinnost, která přesahovala možnosti arcibiskupských statků.¹¹⁵

Mnozí Stojanovi příznivci viděli podle Konšela jen rozsáhlé arcibiskupské statky a neznali účel jejich výnosů ani výši válečných přírážek k důchodové dani. S odchodem kardinála Skrbenského skončil také ústřední ředitel Götz a na Konšela prozatím padly některé jeho úkoly. Zjistil tedy, že za rok 1919 činila předepsaná daň i s válečnými přírážkami přes 90 % skutečného příjmu a i po zaplacení běžných splátek na tuto daň zbyl u berního úřadu dluh přes 4 mil. korun. Do příjmů se navíc měla brzy promítnout plánovaná pozemková reforma.¹¹⁶

Neshody s arcibiskupem Stojanem

Když Konšel požádal arcibiskupa, aby si nyní vyhlédl nového ústředního ředitele, Stojan se ho zeptal, zda by byl ochotný tuto funkci sám převzít. V tu dobu už se mnozí přičiňovali, aby se novým ředitelem stal účetní Janča. Konšel odvětil, že by se rád vrátil ke své lesnické práci. Litoval, že se dal nakonec přemluvit. Báł se finančního úpadku arcibiskupa, který neznal hodnotu peněz a svým přičiněním chtěl tomuto úpadku zabránit. Svým přivolením píchl do vosího hnízda a brzy pocítil, jak mu házejí klacky pod nohy.

¹¹³ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 141.

¹¹⁴ MAREK, Pavel: „*Bud' můj život jedna Boží chvála...*“ *Antonín Cyril Stojan*. s. 397.

¹¹⁵ TRUHLÁŘ, Jiří: *Prof. Ing. Josef Konšel, Dr.h.c.: zakladatel novodobého českého pěstění lesů*. Kostelec nad černými lesy 2005, s. 3.

¹¹⁶ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 142. Tato reforma nakonec arcibiskupské statky nezasáhla takovou měrou, jaká byla původně navrhována. Viz dále. Majetek Olomoucké kapituly o rozloze 10 110 ha půdy, byl pozemkovou reformou roku 1921 snížen na 8360 ha. BUBEN, Milan: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. s. 331.

Přehnané výdaje nastaly už při velké hostině ku příležitosti intronizace arcibiskupa do úřadu. Arcibiskup pozval nezvyklé množství hostů, naplnily se dva sály olomouckého zámku oproti obvyklému jednomu pro 120 osob. Kromě toho dal pohostit hudebníky, orly, pořadatele i družičky, kterých bylo původně nahlášeno 200 ale nakonec jejich počet přesáhl 400. O několik týdnů později uspořádal arcibiskup Stojan v Kroměříži večeři pro poštovní a železniční úředníky. Pozváno bylo přes 70 lidí a vypilo se 84 litrů polešovského vína z roku 1892 třicet let zrajícího ve sklepech. Téměř nikdo z nich nevěděl jakou vzácnost mají ve sklenicích, a navíc mnozí vyprazdňovali přeplněné žaludky hned před zámkem. Takové hoštění považoval Konšel za zbytečné plýtvání.¹¹⁷

Poté co roku 1920 vznikla v Olomouci Moravsko-slovenská banka, považoval Konšel za svou povinnost tento československý ústav podporovat. Tento svůj úmysl spojil se snahou ušetřit i peníze arcibiskupské, které arcibiskup Stojan plnými hrstmi rozhazoval. Proto se dohodl s arcibiskupem, že mu každý měsíc bude z ústřední pokladny do tohoto ústavu ukládat 15 000 Kč. Velmi se podivil, když se po několika měsících dotazoval bankovního ředitele, kolik peněz už se panu arcibiskupovi na účtu nastrádalo. Odpověď zněla: „Ano, jeden měsíc třicátého peníze docházejí, ale následující měsíc druhého už tam není halíře“.¹¹⁸ Ještě víc jej rozčílilo, když zjistil, jakým nehodným lidem tento vklad slouží. Mnoho pobudů přicházelo na žebrotu s hrozbou, že by se snad musel zastřelit, kdyby nedostal podporu. A arcibiskup Stojan je neodmítl. Když se Konšel snažil upozornovat, že je třeba i trocha šetrnosti dostával odpověď z arcibiskupovi domácnosti, že pan strýček už jako farář v Dražovicích měl hosty pořád a stačilo to, a teď že by to na arcibiskupství olomouckém nestačilo? Na to mohl Konšel jen říci, že v Dražovicích nadělal arcibiskup

¹¹⁷ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 149.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 153.

Stojan před válkou 120 000 korun dluhů, které pak zaplatilo kněžstvo a část českých poslanců, ale tady že nebude platit nikdo.¹¹⁹

Jelikož přicházelo mnoho žádostí o slevu na dříví, stanovil Konšel tabulku slev podle finanční situace žadatelů a jejich spřízněnosti s arcibiskupstvím od 10 % do 30 %. Když pro lidi úplně cizí navrhoval 15 % místo arcibiskupova přání alespoň 25 % pocítil dle svého mínění arcibiskupovu nespokojenost, nad omezováním své štedrosti.¹²⁰

Konšel dal sestavit arcibiskupské výdaje za prvních 6 měsíců. Nepočítá výdaje na budovy, daně a platy zaměstnanců ani vydání na arcibiskupskou domácnost na běžné stravování nebo různé hostiny. Stejně jako dary dávané arcibiskupem osobně, které odhadl na 90 000 Kč. Na podporu chudých 37 392 Kč, pro katolické spolky na peněžích 51 847 Kč na dříví atd. 52 765 Kč na slevách 15 857 Kč pro kněze a kláštery 35 733 Kč pro různé prosebníky 33 509 Kč celkem 227 103 Kč.¹²¹

Bál se o budoucnost arcibiskupských statků. Věděl, že příjmy se budou snižovat kvůli ztrátám z pozemkové reformy a následkem různých státních dávek, které byly teprve ohlašovány. Nové zákony přinášely tíživé předpisy. Jako příklad uvádí nutnost zabezpečit penze zaměstnanců fondem a ne, jak tomu bylo na arcibiskupství doposud, hodnotou statků. Znamenalo to půjčku asi 16 mil. Kč. Dávka na strojená hnojiva stála arcibiskupství 2,5 mil. Kč. Daň majetková byla vypočtena na 37 mil. Kč, vydání na převod válečných půjček asi 6 mil. Kč. Celkové zatížení arcibiskupských statků půjčkou tedy počítal na 61,5 mil. Kč. Chtěl tedy odprodat zámek ve Skaličce nebo ve Vyškově, ale nepodařilo se to.¹²²

V roce 1922 vzrostla poptávka po dřevě za hranicemi tak, že bylo zavedeno povolovací řízení na vývoz dřeva za hranice. Což vyvolalo dodávkovou krizi, firmy bankrotovaly a cena dřeva klesala. Konšel se snažil vydělat na řepě, které cena nepoklesla.

¹¹⁹ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 154.

¹²⁰ Tamtéž, s. 156.

¹²¹ Tamtéž, s. 157.

¹²² Tamtéž, s. 160.

Konšel dohodl prodej řepy s cukrovarny, které nabídly nejvíc, ale ty, na které se nedostalo se obrátily na některého člena Olomoucké kapituly, nebo na arcibiskupa osobně a žádaly o přiděl řepy. Arcibiskup jim vyhověl. Což vyústilo v situaci, kdy část řepy byla slíbena třikrát. Takovéto zásahy považoval Konšel za křivdu, protože na jeho prodeji by arcibiskupství vydělalo o 430 000 Kč více.¹²³ Konšel cítil svou námahu jako marnou, bude-li mnoho zaměstnanců vyhledávat spory s ústředním ředitelem a on nebude moci proti jejich nepoctivosti ani zakročit. Jako příklad uvádí bez konkrétního jména jedno panství, které po několik měsíců účtovalo na 1 kg másla 28 l mléka i přesto, že všeobecně se počítalo 22–23 l. Za měsíc se tak ztrácelo 150 kg másla. O tomtéž správci si říkalo, že svým příbuzným dodává uhlí na účet arcibiskupství po fůrách. Konšel navrhl jeho vyhazov, ale arcibiskup nevyhověl. Místo toho začal zavádět nový způsob řízení. Nově měla být správa hospodářských dvorů nezávislá na ústředním řediteli. Zaváděli se tři ředitelé, každý měl roční příjem o 16200 Kč vyšší než Konšel jako ústřední ředitel. Za přednostu polního hospodářství byl doporučen mladý správce, který sice neměl valného vzdělání, ale jednomu kanovníkovi za války dodával cukr a mléko. To už Konšel považoval nejen za neuznání své práce, ale i za křivdu a urážku.¹²⁴ Tyto okolnosti jej nakonec přiměly k odchodu z olomouckého arcibiskupství a přijetí nabídky učitelského místa na Vysoké škole zemědělské v Brně.

Na jaře 1923 arcibiskup Stojan onemocněl a už se neuzdravil. Konšel píše: „Mezi kněžstvem byla nespokojenost, odpady neustávaly, farníci si dělali právo na dosazování farářů i kaplanů; rozhodla-li o něčem konzistoř, stávalo se, že deputace šla k panu arcibiskupovi a vynutila si rozhodnutí opačné, takže konzistorní rozkazy pozbývaly významu. Rostl zmatek.“¹²⁵

¹²³ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 165.

¹²⁴ Tamtéž, s. 169.

¹²⁵ Tamtéž, s. 178–179.

Odkaz arcibiskupa Stojana

Arcibiskup Stojan zemřel 29. září 1923.¹²⁶ Zanechal po sobě velký odkaz. Po jeho smrti československý demokratický tisk bez ohledu na svou politickou orientaci přinesl titulky podobného vyznění: byl to pravý kněz a pravý křesťan, odešel ideál katolického kněze, který se zasvětil Bohu a lidu, byla to dobrota, mír a snášenlivost sama. Zasloužil se o zvelebení Velehradu a usídlení jezuitů zde. V letech 1885–1892 zde založil i přes velké obtíže misijní spolek šířící myšlenku jednoty západních i východních Slovanů ve víře, Apoštolát sv. Cyrila Metoděje. Na tyto aktivity navazovala organizace tří unionistických sjezdů na Velehradě 1907, 1909 a 1911. Neznal omezení časem, nebyla překážka, která by jej zastavila, doslova se rozdával. Zasloužil se o stavbu mnoha nových kostelů a far. Stojan byl činný i politicky, roku 1897 byl zvolen poslancem říšské rady ve Vídni za Křesťansko-národní stranu. Roku 1900, 1902 a 1907 byl zvolen jako poslanec Moravského zemského sněmu od listopadu 1918 do 1920 byl činný i jako poslanec Národního shromáždění v Praze. Byl i u zrodu Československé strany lidové a roku 1920 byl za tuto stranu zvolen do parlamentu ČSR kde vytrval až do své smrti.¹²⁷ 10. října 1985 byl dokončen Stojanův beatifikační proces na diecézní úrovni, ale další práce na procesu dodnes příliš nepokročily.¹²⁸ Stojanovým nástupcem se 6. listopadu 1923 stal Leopold Prečan.¹²⁹

Profesorem na vysoké škole

Už roku 1920 dostal Konšel nabídku profesorského místa na Vysoké škole zemědělské v Brně. Tehdy ještě odmítl nechtěje odcházet od právě převzaté správy všech

¹²⁶ LIBOSVAR, Zdeněk: *Arcibiskup Stojan. Život a dílo*. Brno 1995, s.51.

¹²⁷ Srov. MAREK, Pavel: „*Bud' můj život jedna Boží chvála...*“ *Antonín Cyril Stojan*. s. 384–397.; POJSL, Miloslav: *Olomoučtí biskupové*. s. 123–126.; BUBEN, Milan: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. s. 331.

¹²⁸ POJSL, Miloslav: *Olomoučtí biskupové*. s. 126.

¹²⁹ Tamtéž, s. 127.

arcibiskupských lesů.¹³⁰ Ale nyní v roce 1922 když měl dost služby bezmocného ústředního ředitele a ono profesorské místo bylo stále neobsazené, obrátil se na Dr. Rudolfa Hašu, tehdejšího rektora Brněnské vysoké školy zemědělské s dotazem, co by se nyní řeklo na jeho kandidaturu na toto místo. Vzápětí byl navrhnout jako zkušební komisař pro státní zkoušky a do Prahy byl odeslán návrh na jeho jmenování profesorem. Jako kněz nebyl za ministra Habrmana, známého socialisty a většinově proticírkevně smýšlející vlády zrovna vítaným kandidátem, ale byl pověřen suplováním a bylo mu slíbeno, že od nového roku 1923 bude jmenován řádným profesorem.¹³¹ Odešel z arcibiskupství, ačkoliv sám píše, že zanechal spoustu práce nedodělané.

Chtěl si koupit hotový domek v Brně, ale neměl dostatek peněz. Půjčil si tedy od Cyrilometodějské záložny v Brně 50 000kč a koupil nedostavěný domek se zahrádkou s podmínkou, že bude dostavěn do konce října. Za pomoci světícího biskupa Wisnara získal od 1. listopadu 1922 od arcibiskupství penzi místo nabízeného odstupného, a od 1. října, kdy ve škole začínaly přednášky, si vyžádal dovolenou, kterou nikdy předtím nevyužil.

V Brně se Konšelovo jmenování profesorem oddalovalo. Penze od arcibiskupství mu stačila na živobytí, ale už ne na splátky 3500 Kč Cyrilometodějské záložně. Několikrát už uvažoval, že někde najde místo ve správě lesů, ale vždycky si to rozmyslel v naději, že jmenování přece jen přijde. Jmenování došlo až v listopadu 1923 se zpětnou platností od 1. října. V Olomouci se mezitím stal arcibiskupem Leopold Prečan a Konšel považoval za svou povinnost nabídnout mu ještě své služby i přesto, že již byl řádným profesorem. Arcibiskup Prečan se však už dohodl s Konšelovým nástupcem, ústředním ředitelem Holubem, takže Konšel zůstal profesorem.¹³²

¹³⁰ V únoru 1920 dostal Konšel první nabídku učitelského místa od prvního rektora nově vzniklé Vysoké školy zemědělské v Brně prof. PhDr. Františka Bubáka. 1.3.1920 na tuto nabídku odpověděl: „že po převzetí vrchní správy lesů arcibiskupství Olomouckého, k němuž došlo před 4 měsíci, nemůže pomýšletí na povolání vysokoškolského profesora.“ HAŠA, Rudolf: *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně*. s. 41.

¹³¹ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 171.

¹³² Tamtéž, s. 181.

Konšela do roka po jeho odchodu arcibiskupský úřední klub jmenoval čestným členem. Zaregistroval také novinovou zprávu, že Arcibiskup Stojan po sobě zanechal dluh 17 mil. Kč,¹³³ a že Stojanov na Velehradě ještě není doplacen i když už pohltil 3 mil. Kč. Zmiňuje se i o tom, jak mu byly nepříjemné chvalozpěvy na tatíčka Stojana, když ho někteří hned po jeho smrti stavěli na oltář. Jinak se ale po svém odchodu Konšel přestal událostmi na arcibiskupství zabývat.

Na svou novou práci se Konšel snažil náležitě připravit a hned jak se dozvěděl co bude přednášet začal shánět a studovat dostupnou literaturu. Nauku o lesních stanovištích, kterou měl také přednášet, na škole ve Vídni neučili a neexistovaly o ní ani žádné české knihy. Přednášky proto založil na německé literatuře a vlastních poznatcích. Hned po prvním cyklu přednášek posluchači žádali, aby si přednášky mohli dát vytisknout. Vydaná učebnice byla mezi lesníky velmi dobře přijata. Roku 1922 byl založen časopis *Lesnická práce*, který se tématem také zabýval a do nějž Konšel občas také přispíval. Spolu s profesorem dr. Hašou se věnoval také českému lesnickému názvosloví, které se snažili vymanit ze závislosti na názvosloví německém. Během svého profesorského působení také mnoho cestoval: 1926 lesnický sjezd v Římě, 1929 výzkumnický sjezd ve Stockholmu a 1933 v Nancy, poznávací zájezdy 1920, 1923, 1930 Slovensko a Maďarsko, 1924 Švýcarsko, 1927 Jugoslávie. Roku 1928 byl zvolen děkanem lesnické fakulty 1932 znovu a pro akademický rok 1933/1934 rektorem vysoké školy.

Dál se angažoval i v odporu lesníků proti pozemkové reformě. Varuje před přílišnou parcelací lesních velkostatků na malé selské lesy, které oproti velkým celkům hospodaří velmi bídně. Také se bojí nezkušenosti státní správy v nově zestátněných lesích, snížení a stagnace kvality odborného vzdělání, když ubude konkurence a strach má i o úbytek pracovních míst v rozparcelovaných lesích. Je přesvědčen že, „zábořem se nevyřeší ani

¹³³ Ve skutečnosti 16 567 370 Kč. Srov. VYMĚTAL, František a kol.: *Apoštol křesťanské lásky a jednoty církve*, s. 236.

otázky lepšího hospodářství ani lepší existence zaměstnanecké aspoň větší spokojenosti jistě ne.¹³⁴ Roku 1926 byl lesníky vytvořen „Poradní sbor“ jehož byl Konšel členem, který otázky reformy a lesního záboru projednával a podal pozměňovací návrhy. Toto úsilí považuje za víceméně úspěšné, protože od větších parcelací lesa se upustilo. Velkou část velkostatkářských lesů převzal stát a zase jich skoro 200 000 ha na čas pozbyl při německém záboru pohraničí na podzim 1938.

Zmiňuje se i o projevech hospodářské krize. Odbyt vázl v továrnách i obchodech. Cena dřeva klesla tak, že výtěžky nestačily na daně a mzdy. Dřevo z Ruska bylo nabízeno levněji než domácí. Z nutnosti se omezovalo kácení, aby se netvořily zbytečné neprodejné zásoby. Státní i soukromé hospodářství končilo schodkem.¹³⁵

Roku 1931 dokončil Konšel první soubornou českou učebnicí pěstění lesů: *Stručný nástin tvorby a pěstění lesů v biologickém ponětí*. Ta je dodnes jeho nejznámějším dílem.

9. března 1933 zemřel Konšelův bratr a tato ztráta ho velmi zasáhla. Chtěli se ve stáří více potkávat, jenže Konšel nechtěl zpět do Určic, kde už dávno nikoho neznal a bratr nechtěl z Určic. Konšel proto koupil na stáří dům ve Velké Bystřici u Olomouce, ale bratr zemřel dřív, než se Konšel mohl nastěhovat.¹³⁶

Do penze

Roku 1936 získal Konšel po 35 odsloužených letech právo na penzi a 20. března 1937 zažádal o odchod na odpočinek. Těžce se ale hledal jeho nástupce, nikdo se o místo profesora nehlásil. Svůj úvazek tedy musel Konšel podržet až do konce akademického roku 1938,¹³⁷ ale ani pak se nenašel nástupce a Konšelovy předměty musely být suplovány.

¹³⁴ Srov. KONŠEL, Josef: *Lesní pozemková reforma.*; KONŠEL, Josef: *Pamětní spis o lesní a rybníční reformě.*; KONŠEL, Josef: In: *Lesní pozemková reforma s hlediska právního, národohospodářského, národního, sociálního aj.* s. 21–23.

¹³⁵ KONŠEL, Josef: *Moje cesta.* rukopis, s. 197–198.

¹³⁶ Tamtéž, s. 200.

¹³⁷ Konšel odešel předčasně na základě svého vlastního uvážení 30.9.1938 ve věku 63 let. HAŠA, Rudolf: *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně.* s. 44.

Zůstalo mu také místo komisaře u státní zkoušky a pro tři doktoráty také právo zkoušet. Svůj ústav nestihl ani řádně odevzdat, den odevzdání byl totiž stanoven na 1. října, kdy začalo obsazování pohraničí německou armádou. Do penze odešel v neutěšené době německého záboru pohraničí, vzápětí obsazení Československa, vzniku protektorátu a vypuknutí 2. světové války.

Zde bohužel Konšelovy paměti končí. 5. prosince 1938 byl dopsán pouze krátký závěr. Konšel v něm předjímá svoji budoucí penzi. Nechce zůstat nečinný, ale dál se věnovat lesnictví, zbyl mu k dokončení kousek Naučného slovníku lesnického,¹³⁸ zmiňuje svou rozsáhlou knihovnu, ve které se chystá bádát s osvěžovat znalosti a snad i někdy přispívat do lesnického časopisu.¹³⁹

Obsazení pohraničí vnímá jako národní tragédii a dává ho do spojitosti s pozemkovou reformou, proti které tak bojoval. „Zdá se totiž skoro, že budeme mít lesnické výzkumnictví, ale žádné lesy. Je to zpropadeně kruté doplnění naší pozemkové reformy... Tvrdil jsem že všechny závady (pozemkové reformy) jsou na úkor spravedlnosti, ale jsou též proti vážnosti státu, ... Proto jsem vyslovil i myšlenku, že třeba se strachovati, abychom sami sobě novou Bílou horu nechystali. Anglie nám neodpustila přečin proti soukromému majetku a hraje si nyní na soudce i za nepřítomnosti obžalovaného. Německo suchou rukou si přivlastní lesy státní a převede na svoje území také lesy soukromé o rozloze několika se tisíc hektarů. Dohospodařili jsme.“¹⁴⁰ Československé pozemkové reformě tedy připisuje dokonce mezinárodní dosah. Tuto Konšelovu tezi nemůžeme přijmout, československá

¹³⁸ 1940 byl vydán druhý díl naučného slovníku lesnického, vedle učebnice pěstění lesů Konšelovo nejznámější dílo.

¹³⁹KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 201–208. Skutečně pak přispíval především do časopisu *Lesnická práce*.

¹⁴⁰ MILÁČKOVÁ, Martina–TRUHLÁŘ, Jiří (ed.): *Josef Konšel–Bohuslav Polanský*. s. 24.

S postupem času se na události záboru dívá přece jen optimističtější: „Vezme-li čert někomu majetek nespravedlivě nabytý, je to ještě dobré znamení: nevezme-li mu jej, dosvědčuje tím, že ho má jistého i s majetkem. A tak já z té státní pohromy jednu pouze naději si zachovávám, že vzal-li čert většinu státního majetku získaného reformou pozemkovou za nemožné pakatýlky, přece si asi nečiní práva na celý národ.“ KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, s. 1.

pozemková reforma tento vývoj mezinárodních událostí nijak neovlivnila. Anglie a Francie praktikující vůči Hitlerovi politiku appeasementu Československo vydaly pro zachování míru v Evropě, nikoli jako jakýsi trest za pozemkovou reformu a křivdu na soukromém majetku. Konšel nebyl nijak zvláště dobře informován o mezinárodní politice a byl hodně zaujat pozemkovou reformou na jejíž odvrácení vynaložil mnoho úsilí.

V roce 1939 krátce po odchodu do penze mu byl udělen čestný titul doktora technických věd.¹⁴¹ Že se jeho představa penze poměrně naplnila dokládá jeho dochovaná korespondence s Bohuslavem Polanským, jeho studentem a po válce jeho nástupcem na místě profesora pěstění lesů. Uložená dnes v archivu Mendelovy univerzity v Brně. Protože sbírka těchto dopisů původně patřila Bohuslavu Polanskému dochovaly se především Konšelovy dopisy, ale i několik Konšelovi adresovaných. Korespondence pokrývá roky 1938–1947. Věnuje se především lesnickým záležitostem a tématům, které Konšel s Polanským projednává.

Je vidět, že i v penzi se aktivně zapojoval do řešení lesnických otázek a občas publikoval i v různých časopisech. V úvodu části dopisu se často věnuje popisu současného počasí,¹⁴² Lehce a velmi stručně naznačeny jsou v dopisech i obtíže života za války v okupovaném Československu, nejčastěji si Konšel stěžuje na velmi špatné vlakové spojení, přidělový systém¹⁴³ a nedostatek uhlí na topení¹⁴⁴. Také mu vadí neustálé kontroly a sepisování různého majetku.¹⁴⁵ V dopise z 1. července 1942 zmiňuje evakuaci Porýní kvůli leteckému bombardování. Do Olomouce má být posláno 8000 uprchlíků a do Velké Bystřice prý 25 rodin, bojí se koho bude muset ubytovat. Další dopisy už se o této záležitosti bohužel

¹⁴¹ MILÁČKOVÁ, Martina–TRUHLÁŘ, Jiří (ed.): *Josef Konšel–Bohuslav Polanský*. s. 13.

¹⁴² Jeho dopisy například popisují tuhou zimu roku 1940. MILÁČKOVÁ, Martina–TRUHLÁŘ, Jiří (ed.): *Josef Konšel–Bohuslav Polanský*. s. 26, 27, 29.

¹⁴³ „není mléka, není másla, není cukru, není piva atd.“ Tamtéž, s. 51

¹⁴⁴ zmiňuje se i o černém trhu. „Topiti je třeba, ale zásob černého zlata ve sklepech ubývá a doplniti je cestou neřádnou jde obtížně.“ Tamtéž, s. 71

¹⁴⁵ „jednou bytových místností, podruhé slípek, potřetí výměry, počtvrté ovocných keřů a stromů, pak zase přijde příznání k dávce majetkové a kdo ví, jaké ještě výpisy, výkazy a doklady. Stále někdo nahlédá do domu, na stůl, do kapsy...“ Tamtéž, s. 59.

nezmiňují. S blížícím se koncem války zmiňuje i přelety bombardérů nad Velkou Bystřicí, letecké popluchy v Olomouci, ozvěny dělostřelecké palby i rozmáhající se akce partyzánů.¹⁴⁶

Konec války se v dopisech příliš neprojevuje, snad jen obavy z blížících se Sovětů a přechodu fronty¹⁴⁷ a z 13. června 1945 krátká zmínka o přechodu fronty bez velkých pohrom.¹⁴⁸ „Jsme tedy opět na začátku. Všude ruch a všude spěch a ve spěchu zmatek převratných idejí. Všechno se řeší obratem ruky, ale snad i v tom práce chvatná málo platná.“¹⁴⁹

Roku 1950 dal Konšel najevo svůj nesouhlas s komunistickým režimem. V důsledku toho mu byl od 1. června 1953 snížen starobní důchod z 5 500 korun na 700 korun a při měnové reformě v tomto roce byl důchod přepočten na pouhých 140 Kčs. S živobytím mu v té době pomáhala zejména vdova po jeho bratru Anastázia Konšelová a příbuzenstvo. Konšel se proti rozhodnutí odvolal. Konšelův příbuzný ing. Lošťák za pomoci ing. Němce intervenovali i ministra práce a sociálních věcí Evžena Erbana a důchod byl navrácen.¹⁵⁰

Josef Konšel zemřel ve Velké Bystřici 5. prosince 1958 ve věku 83 let a je pochován v hrobce katolického duchovenstva na zdejším hřbitově.

Závěr

Cílem práce bylo podat konkrétní obraz první pol. 20. stol. na příkladu života Josefa Konšela. V literatuře je znám především jako lesník, zakladatel novodobého českého pěstění

¹⁴⁶ „Kdesi na nádraží byla vybrána pokladna, Ve Velkých Kunčicích musel se vykoupit generální ředitel Vítkovických závodů Šebela, hajnému na Salajce vzali ručnici a dalekohled a dokonce jej i z botů vyzuli, a tak to jde dále. Na Plumlovsku před časem vybrali obchod, nyní v Konici nabrali zásob u mlynáře a v Doloplazích, asi 2 hodiny od nás, přepadli noční hlídače v obecní kanceláři a vzali jim zásobovací lístky určené pro celou obec. MILÁČKOVÁ, Martina–TRUHLÁŘ, Jiří (ed.): *Josef Konšel–Bohuslav Polanský*. s.70.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 73 Dopis z 29.3.1945.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 73.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 74.

¹⁵⁰ TRUHLÁŘ, Jiří: *Prof. Ing. Josef Konšel, Dr.h.c.: zakladatel novodobého českého pěstění lesů*. Kostelec nad černými lesy 2005, s. 13.

lesů. Ale Josef Konšel nebyl jen lesníkem, byl v první řadě katolickým knězem a na povinnosti z toho vyplývající nezapomínal. Životem Josefa Konšela se dosud zabýval pouze Ing. Truhlář ve své práci *Prof. Ing. Josef Konšel Dr.h.c.*, a to pouze okrajově, jako doplňkem k profesnímu životopisu a popisu publikačních lesnických úspěchů. Dále mu krátký medailonek věnoval současný olomoucký arcibiskup Mons. Jan Graubner ve své knize *Kněžské osobnosti*.

Každý člověk je originál a jeho život je neopakovatelný, a proto i život Josefa Konšela přináší nový další možný pohled na dějiny 1. pol. 20. stol. Život Josefa Konšela je ojedinělý už tím, že byl jedním z kněží, které olomoucký arcibiskup Kohn poslal studovat hospodářské vědy a uplatnil jej poté ve správě arcibiskupských statků, mezi laickými zaměstnanci. To byl od arcibiskupa Kohna značně neobvyklý postup, který mu nakonec přitížil i při jednáních o jeho odstoupení.

Tato práce se Konšelovu životu věnuje poměrně obširněji a na tomto životě, popsaném především na základě Konšelova vlastního autobiografického spisu *Moje cesta* do roku 1938 a po něm dále na základě jeho korespondence s Bohuslavem Polanským, ukazuje průběh tohoto bouřlivého období v olomoucké arcidiecézi. Tato korespondence ještě nebyla využita k rekonstrukci Konšelova života mimo profesní lesnické otázky. Práce také dokumentuje změny na arcibiskupském stolci i rysy jednotlivých arcibiskupů. Popisuje i Konšelovy neshody s arcibiskupem Stojanem, které nakonec vedly k odchodu z místa ústředního ředitele arcibiskupských statků a přechodu na Vysokou školu zemědělskou v Brně, kde se stal všeobecně uznávaným odborníkem a známou osobností v lesnickém oboru. Tato pasáž práce také přibližuje méně známý a méně zpracovaný pohled z ekonomické stránky na episkopát arcibiskupa Stojana, přibližuje zajímavé detaily z arcibiskupského hospodářství za Konšelova úřadování a zásahy arcibiskupa Stojana do něj.

Prostor je věnován i pozemkové reformě na statcích olomouckého arcibiskupství proti které se Konšel výrazně angažoval.

Z důvodu nárůstu obsáhlosti práce a absence vhodnějších pramenů po skončení autobiografické práce *Moje cesta* byla období Konšelova života po roce 1938 věnována jen omezená pozornost.

Snad tato práce rozšíří povědomí o této zajímavé kněžské osobnosti i mimo odbornou lesnickou veřejnost.

Resumé:

The aim of this bachelor thesis is to present the image of the 1st half of the 20th century. On the example of Josef Konšel's life. Priest, central director of the Archbishop's estates and a well-known forester, the founder of modern Czech forestry. Thesis tries to show the look of faithful catholic priest Josef Konšel on this hard period in the Archbishopric of Olomouc. Thesis deals with individual Olomouc archbishops and the basic features of their episcopate. Thesis shows the Archbishopric's economy during the episcopate of generous archbishop Stojan and his contradictions with the economical Konšel, which in the end resulted in Konšel's departure to the newly established Agricultural University in Brno. The space is also reserved for the first Czechoslovak land reform on the property of Olomouc Archbishopric, against which Konšel fought a lot. This is followed by Konšel's activity at the University of Agriculture and life after his retirement in 1938.

Prameny a literatura:

Prameny:

KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. rukopis, Velká Bystřice 1938, 209 s.

KONŠEL, Josef: *Moje cesta*. Brno 2003, 45 s. a faksimile rukopisu 209 s.

KONŠEL, Josef: *Pamětní spis o lesní a rybniční reformě*. Praha 1927, 20 s.

KONŠEL, Josef: *Lesní pozemková reforma*. Brno 1927, 31 s.

KONŠEL, Josef: In: DAŘENICKÝ, J. (ed.): *Lesní pozemková reforma s hlediska právního, národohospodářského, národního, sociálního aj.* Praha 1926, s. 21–23.

MILÁČKOVÁ, Martina–TRUHLÁŘ, Jiří (ed.): *Josef Konšel–Bohuslav Polanský Dopisy k Hovorům s profesorem pěstění lesů*. Určice 2015, 171 s.

Literatura:

BOROVÍČKA, Michael a kol.: *Velké dějiny země koruny české*. Sv. XII. b, 1890–1918. Praha 2013, 828 s.

BUBEN, Milan: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha 2000, 411 s.

ČERNÝ, Bohumil a kol.: *Církev v našich dějinách*. Praha 1960, 230 s.

ČERVINKA, E.: *Jak byla provedena pozemková reforma na velkostatech římsko-katolické církve*. Praha 1933, 60 s.

GRAUBNER, Jan: *Kněžské osobnosti. Medailony kněží Arcidiecéze Olomoucké ve 20. století*. Olomouc 2010, 222 s.

- HAŠA, Rudolf.: *Historie Vysoké školy zemědělské v Brně a „Masarykova lesa“*, Brno 2007, 345 s.
- JONOVÁ, Jitka: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště pohledem Svatého stolce*. Uherské Hradiště 2013, 125 s.
- JONOVÁ, Jitka: *Theodor Kohn (1845–1915). Kníže–arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup pelusijský*. Brno 2015, 371 s.
- KADLEC, Jaroslav: *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha 1991, 281 s.
- LIBOSVAR, Zdeněk: *Arcibiskup Stojan. Život a dílo*. Brno 1995, 155 s.
- MAREK, Pavel: „*Bud' můj život jedna Boží chvála...*“ *Antonín Cyril Stojan*. In: JAN, Libor–DRAHOŠ, Zdeněk (ed.): *Osobnosti Moravských dějin*. Brno 2006, s. 383–397.
- MAREK, Pavel: *Český politický katolicismus a katolické strany*. In: MALÍŘ, Jiří–MAREK, Pavel a kol.: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. 1. díl období 1861–1938. Brno 2005, s. 255–312.
- NĚMEC, Jaroslav: *A. C. Stojan a jeho dílo*. Olomouc 2007, 111 s.
- NOVOTNÝ, Gustav: *Církevní pozemkové vlastnictví v českých zemích a jeho osud v rámci provádění meziválečné pozemkové reformy*. In: *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti: sborník z příspěvků vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994*, Uherské Hradiště 1994, s. 93–96.
- POJSL, Miloslav: *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*. Uherské hradiště 2013, 286 s.
- POLC, Jaroslav: *Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce*. Praha 1995, 99 s.
- SLEZÁK, Lubomír: *Pozemková reforma v Československu 1919–1935*. In: *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti: sborník z příspěvků vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994*, Uherské Hradiště 1994, s. 3–12.

TRAPL, Miloš: *Politický katolicismus a československá strana lidová v Československu v letech 1918–1938*. Praha 1990, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 171 s.

TRAPL, Miloš: *Politika českého katolicismu na Moravě 1918–1938*. Praha 1968, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 87 s.

TRAPL, Miloš: *Pozemková reforma na statcích olomouckého a pražského arcibiskupství v letech 1920–1935*. In: *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti: sborník z příspěvků vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994*, Uherské Hradiště 1994, s. 97–100.

TRUHLÁŘ, Jiří: *Prof. Ing. Josef Konšel, Dr.h.c.: zakladatel novodobého českého pěstění lesů*. Kostelec nad černými lesy 2005, 16 s.

VYMĚTAL, František a kol.: *Apoštol křesťanské lásky a jednoty církve*. Praha 1988, 246 s.